

БҲАРАТА ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Бир замонлар Душьянта исмли подшо жаҳонни идора қилган. У гўзал ва баҳодир, сахий ва олижаноб бўлиб, паҳлавонларга хос барча фазилатларга эга эди. Камон отишда, қилчбозликда, жангчи филларни бошқаришда унга ҳеч ким тенглаша олмасди. Элу юрт уни қонуннинг таяни ва фуқаролар ҳомийси деб атар эди.

Кунларнинг бирида шу улуғ подшо овга чиқди. Уни аскарлар араваларда ва филларда кузатиб боришди. Улар ноғораларни гумбурлатиб, шоҳ карнайларини чалдилар. Шовқин-сурондан ер ларзага келди, ўрмондаги жамики жониворлар қўрқиб, жон ҳолатда у ёқдан-бу ёққа чопишади. Душьянта камон билан юзлаб йўлбарс ва арслон, минглаб оҳу, беҳисоб қушларни отиб қулатди. Бир овнинг изидан тушиб, бошқалардан олислаб кетди. У қуюқ ўрмон ичкарасига кириб борди.

Одам оёғи етмаган бу ўрмон ниҳоятда даҳшатли эди. Баҳайбат дарахтларга чирмашган тиканлар ва осилиб ётган банан илдизлари орасидан ўтиш амри

маҳол эди. Душьянта тўсатдан ясмин, чирмовуқлар ғуж-ғуж гуллаб, хушбўй ҳидлар таратиб қулф уриб ётган чакалакзорга келиб қолди. Бу ердаги бирор ўсимликда ҳам тикан йўқ эди, қушлар ёқимли сайрашар, бол арилар хушбўй гулларга парвона бўлиб учардилар. Тип-тиниқ дарё бўйида оҳулар сакрашар, уларга яқин жойда арслон, йўлбарс ва қоплонлар сиполик билан дам олиб ётишарди.

Душьянта бу ерга келиб чарчоқни ҳам, чанқоқни ҳам, очликни ҳам унутиб, баҳри-дили очилиб кетди. У ҳаяжон ва қувонч билан атрофга назар ташлаб, дарё бўйига келди. Сув ёқасида бир дарвишнинг кулбаси қўнқайиб турарди.

Подшо отидан тушиб, сокин уйча томон бораркан: — Бу ерда ким туради?— деб чақирди.

Шунда кулбадан гўзал, назокатли бир қиз чиқиб келди. Қиз Душьянта қаршисида ҳурмат эҳтиром билан эгилиб салом берди, сўнг таҳорат суви ва ичимлик солинган косани узатди.

— Кимсан ўзинг, назокатли қиз?— деб сўради Душьянта. — Отанг қандай одам, гапир эй гўзалликнинг маъсум соҳибаси?

Қиз унга онаси самовий фаришта эканлигини, қизига ҳаёт ато қилиш учун ерга тушгани ва уни дарё бўйида қолдириб, ўзи яна худолар масканига учиб кетганини айтди.

— Мени бир дарвиш топиб олди,— деб давом этди қиз, — **Шакунта** деб исм қўйди, шу кулбада ўз фарзандидай тарбиялаб ўстирди. Мен уни ўз отамдай ҳурмат қиламан, чизган чизигидан чиқмайман. Ҳозир у ўрмондан қайтади, эй ҳурматли зот, гапларимнинг ҳақлигига ўшанда ишонасан.

Қиз сўзлаётганда Душьянта унинг гўзал рухсори-дан кўзларини уза олмас, қалбида муҳаббат туғён урмоқда эди.

— Менга ёр бўлгин, гўзал қиз,— деди у,— шуни билгинки, менинг бутун бойлигим: подшолигим ҳам, шоҳона қасрлару, хазиналарим ҳам — ҳамма-ҳаммаси сеники бўлади.

Шакунталанинг иллуфар япроқларидай қийғоч кўзларида севги ва севинч порлади, бироқ у андиша сақлаб секингина шундай деди:

— Бу ҳақда отамдан рухсат ол, шаҳаншоҳ. Агар у рози бўлса, мен ҳам рози. Бироқ шуни эсдан чиқармагинки:

Никоҳдан сўнг туғилса
Биздан фарзанди қобил,
Мулк аро шоҳ ул бўлур,
Узга подшо бўлмас, бил.

Шунга рози бўлсанг, майли сенга тегаман... Ана отам ҳам келаётир. Одоб билан сўраб кўр-чи.

Подшо Шакунталага уйланиб ўрмонда қолди.

Роҳат-фароғатда вақт ҳам сезилмай ўтаверди. Бироқ, кунларнинг бирида Душьянта пойтахтидан чопарлар келиб, подшолик ишлари унга маҳтал турганини, подшо йўқлигидан элу юрт қайғуда эканлигини маълум қилдилар. Подшо эл-юртнини унутиб юборганлигидан мамлакатда тартибсизлик ҳукм сураётганини айтдилар.

Душьянта Шакунтала билан илиққина хайрлашиб, ўрмондаги қароргоҳини тарк этар экан, шундай деди:

— Мени кутгил, моҳилиқо севгилим. Тез кунда филларнинг момақалдироқдек ўкиришларини, аравалар суронини эшитасан — менинг одамларим сени олиб кетиш учун келишади. Улар билан бирга пиёда, отлиқ, фил минган аскарлар ҳам келади. Сени иззат-икром билан пойтахтимга олиб боришади, фуқароларимнинг барчаси сенга чуқур эҳтиром ва садоқат кўрсатишади.

Шакунтала куну тунларни ёлғизликда, султон соғинчида ўтказа бошлади. У дарё ёқалаб узоқ-узоқларга борар, арава гилдиракларининг гумбурлаган товуши, жанговар отларнинг кишнаши эшитилармикан, деб қулоқ соларди. Бироқ кунлар кетидан кунлар ўтаверди, унинг сокин масканига ҳеч ким оёқ босмади.

Бахт юлдузи балққан кун келиб, Шакунтала ойдек ўғил кўрди. Ота ўғил туғилганда қадимий урф-одатларга кўра қандай расм-русмларни бажо келтириши лозим бўлса, кекса дарвиш барчасини ўтказди, бола ўрмондаги кулдада ўса бошлади. У шу қадар тез улғайдики, олти ёшдаёқ унда чиннакам паҳлавоннинг кучи бор эди. Унинг учун шер ёки йўлбарсини тутиб олиб, эчки боласидек дарахтга боғлаб қўйиш ҳеч гап эмас эди. У бениҳоя ботир, ҳуснда тенги йўқ эди. Уз жасорати билан онасини чексиз қувонтирар эди.

Душьянта одамлари келавермагач, дарвиш Шакунталага ўғли билан пойтахтга жўнашни маслаҳат берди.

Мана, ниҳоят, севишча тўлиб-тошган Шакунтала офтобжамол ўғли билан Душьянта қошига етиб келди.

Амалдорлар даврасида олтин тахтда савлат тўкиб ўтирган Душьянта юлдузлар қуршовидаги ойга ўхшарди.

Шакунтала таъзим-тавозе билан деди:

— Эй шаҳаншоҳ, мен ўрмонда никоҳлаб олган шаръий хотинингман, саройдан ўз ўрнимни олиш учун келдим, манави олти яшар бола сенинг пушти кама-рингдан бўлган шаҳзодадир.

— Бу қанақаси бўлди?— деб юборди бирдан ғазаб аралаш кўпчилик ўтирганлар.— Бу хотин ким ўзи? Нега ҳеч ким шу дамгача у ҳақда бирор нарса эшитмаган? У шаҳзода деб турган бу бола кимнинг ўғли ўзи?

Бироқ Душьянта Шакунталани таниб турарди, унинг қалбида ўчай деб қолган оташин муҳаббат қайтадан алангаланмоқда эди. Кўпчиликнинг эътирозларини эшитиб турган шоҳ Шакунталанинг малика эканлигига халқнинг бари бир ишонмаслигини сездди. У дилида худоларга илтижо қилиб, севимли хотинига ёрдам беришни сўради, тилида эса анчайин, эл кўзича ғазаб билан қичқирди:

— Йўқол бу ердан, маккор хотин! Нечук мен севга ишонай. Мен аллақандай дарвиш қизни никоҳга олган эмасман. Ўғлингнинг бўйи-басти чинордай, кўзларида компл жангчининг жасорати кўриниб турибди-ю, сен уни тағин олти яшар дейсан? Ким ишонарди гапингга?

Кутилмаган бундай ҳақоратдан Шакунталанинг дили озор тортди, у алам билан шундай деди:

— Агар сен ҳақиқатни кўра-била туриб тонадиган бўлсанг, бу билан фақат мени ва фуқароларингни алдабгина қолмай, балки ўғилдан ҳам маҳрум бўлиб, ўз-ўзингга хиёнат қилган бўласан. Бу ёмонлигингни ҳеч ким билмайди, деб ўйлама. Ахир айтишган-ку:

Гуноҳимиз кирдикоримиз
Изсиз бўлиб йўқолиб кетмас.
Қуёш, Олов, Ер ҳамда Осмон
Қўкдаги Ой ва елган Шамол,
Нисон қалби кўрар ва билар
Ҳақиқатни жуда ҳам равшан.

Шакунтала шу сўзларни айтиб, қайғу билан юзига чодрасини тортди-да, ўғлини етаклаб чиқиб кетди.

Шу заҳоти ҳамма кимнингдир ғойибона овозини эшитди.

— Ҳой, шердил шаҳаншоҳ! Гуноҳга ботма. Хотиннинг бўлмиш бу аёлниг кўкрагидан итарма, тожи-тахтнинг вориси бўлмиш ўғлингнинг бошини сила, уларни меҳр билан қабул қил.

Шунда ҳамма бараварига деди:

— Ҳақ рост. Шаръий хотиндан воз кечиш инсофдан эмас!

Ахир, донолар бежиз айтишмаган:

Хотин — уйнинг беаги,
Хотин — рўзгор тиргаги,
Хотин — содиқ, йўлдош — ёр
Машаққатли умр йўлида.

— Давлатпаноҳ, бу ҳурматга лойиқ, камсухан бечорани қайтариб юбориб бекор қилдинг. Ахир, у сенинг хотининг-ку.

Шунда Душьянта бош олиб кетаётган хотини ва ўғли томонга қўлларини чўзиб, шодликдан энтика-энтника қичқирди:

— Қайтаринг уларни! Айтингиз, жигарбандларим қайтсинлар. Боламини кўрмасам, бағримга босмасам юрак-бағрим хун бўлади, қайтаринг.

Чопарлар кўчама-кўча от чопишди, кўп ўтмай бахтиёр, ифбатли Шакунтала қаллиғи Душьянта ёнига — тахтга келиб ўтирди, унинг соҳибжамол ўғли эса халойиқ олдида тожи-тахт вориси деб эълон қилинди. Шоҳ унга Бҳарата деб ном қўйди. Мана шу шавкатли зотдан доно ҳукмдорлар ва буюк қаҳрамонлар сулоласи бошланди.

Бу авлодга мансуб подшолар ҳаммаси адолатпарвар, ор-номус ҳомийлари бўлдилар. Уларнинг ҳар бири ер юзиди минг йилдан ҳукмронлик қилди. Улар олижаноб ишлари билан оламга машҳур бўлдилар. Халқ улар ҳақида энг яхши қўшиқлар яратди.

БҲИШМА ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Шу машҳур авлодга мансуб Шантану исмли подшо ўтган. Бу саховатли шоҳ қонунларни ҳеч қачон бузган эмас, аксинча уларни муқаддас сақлади, унинг замониди халқ бахтиёр ҳаёт кечирди.

Кунларнинг бирида шу подшо муқаддас Ганга дарёси соҳилида хипча бел, шахло кўз, чиройи нилуфар гулдай очилиб турган гўзал бир қизни кўриб қолди.

— Эй навбахар оҳуси, кимсан? Эй сочлари сунбул, сарзи хиромон, билдир кимлигингни? Тенги йўқ хурилиқо, ўтинаман, менга ёр бўл.

Гўзал қиз жон олғувчи табассум билан шундай жавоб қилди:

— Эй шер йигит, майли, мен сенга ёр бўлай, лекин битта шартим бор: менга ҳеч қанақа савол бермайсан, кўнглим нимани хоҳласа ўшани қиламан. Шунга кўнсанг, розиман.

— Ҳамма шартингга розиман, моҳпорам. Аравага чиқ, шамолдан тез елувчи бу отлар кўз очиб юмгунча шаҳримга олиб боради.

Шундай қилиб, подшо шод-хуррам кун кечира бошлади. Саройида гўё гўзаллик маъбудаси Лакшманнинг ўзи маликалик қилаётгандай эди. Ойдек бир ўғил кўришганда эса уларнинг бахтиёрлиги янада ошди. Бироқ кутилмаганда малика чақалоқни Ганга дарёсига улоқтирди.

Бениҳоя изтиробда қолган подшо бу ҳодисанинг босси нимадалигини ҳеч бир тушунмади, хотинига берган ваъдаси бўйича ундан бирор гап сўрамади. Йиллар ўтаверди, соҳибжамол бу аёл етти ўғил кўрди, лекин еттовини ҳам сувга чўктириб юборди, энди саккизинчи фарзанд дунёга келиш олдида эди, шоҳ ғазаб билан бақирди:

— Нималар қиляпсан, одамхўр аёл? Нега меннинг бегуноҳ фарзандларимни ўлдиряпсан? Нега насл-набимга қирон келтиряпсан, нега мени вориссиз қолдиряпсан?

— Сен ўз қасамингни унутдинг, энди алвидо,— деди-ю, малика бирдан ғойиб бўлди.

Подшо узоқ йиллар алам чекиб юрди, уни ҳеч нарса юпатолмади. У доим Ганга дарёси соҳилига келар, у ерда ўғилларини эслаб, чуқур қайғуга чўмиб турарди.

Кунларнинг бирида подшо муқаддас дарё сувни камайиб бораётганини фаҳмлаб қолди, у қирғоққа яқинлашгани сари азим дарё шунча саёзлашиб, тағи кўрииб қоларди. Кўп ўтмай унинг кўзи соҳилда турган гўзал бир йигитга тушди. Йигит дарёга қараб тинимсиз камон тортар, узилган минглаб ўқлар қудратли тўлқинни тўсиб шартта тўхтатиб қўярди.

Кўз кўрмаган, қулоқ эшитмаган бундай мўъжизадан подшо ҳайратда қолди, бу йигитдаги илоҳий кучнинг сири нимада эканини билгиси келди. У ҳали оғиз жуфтлашга улгурганича йўқ эди ҳамки, бирдан Ганга дарёсининг сувлари икки ёққа айрилиб, тўлқинлар орасидан ўша етти ўғлини ўлдирган, неча йиллардирки подшони ҳасратда адо этган аёл пайдо бўлди. У гулгул очилиб подшога шундай деди:

— Эй шердилим, пайти етди, ана энди гапларимга қулоқ сол. Мен шу дарёнинг маъбудаси Ганга бўламан, ҳа, исмим Ганга. Узни муқаддас дарёга бағишлаган одамга абадий ҳузур-ҳаловат насиб бўлади, у худолар масканида яшайди. Болаларимнинг ҳаммаси ҳозир худолар даврасида. Сени қойил қилиб турган мана бу йигит эса кенжа ўғлимиз бўлади. Уни саройга олиб кет. У адолат посбони бўлади, ҳар қандай душманнинг додини беради.

Аёл шу сўзларни айтди-ю, бир зумда тўлқинлар ичида ғойиб бўлди. Ниҳоят севиниб кетган подшо эса ўғлини етаклаб пойтахтга жўнади.

Бу йигит паҳлавонларнинг паҳлавони бўлиб етишди, уч оламга маълум бўлган барча билимларни эгаллади. Отаси унга Бҳишма деб ном қўйди ва уни тожтахт вориси деб эълон қилди. Бироқ подшонинг кўнгли ҳамон тинчимасди. У ёлғиз фарзандимга бирор гап бўлмаси деб доимо хавотирда юрарди. Донолар ёлғиз фарзандли кишининг бефарзанд одамдан фарқи йўқ деб бекорга айтишмаган-да.

Подшо ўйлай-ўйлай, ниҳоят тағин фарзанд кўриш ниятида уйланшга қарор қилди. Кунларнинг бирида у ана шундай хаёллар билан, ўрмонда сайр қилиб юрганда мовий нилуфар чаманзорининг бўйига ўхшаш хушбўй ҳнд димоғига урилди, унинг қаршисда бениҳоя гўзал қиз пайдо бўлди.

— Эй баркамол қиз, мени отанг ҳузурига олиб бор!— деб хитоб қилди подшо унинг либосларидан аниқетган хушбўй ҳиддан маст бўлиб.— Сенга уйланишни хоҳлайман.

Қизнинг отаси оддий бир балиқчи экан. У подшонинг истагини эшитиб ҳаддан зиёд севинди, лекни туғиладиган бола албатта тахт вориси бўлиши керак, деб талаб қилди.

Подшо аллақачонлар Бҳишмани ворис деб эълон қилиб қўйган эди-ку, қандай қилиб бунақа шартга кўниб бўлади? Сўздан қайтиб бўладими, унда шоҳнинг

ҳақиқатгўйлиги қаёқда қолади? Ахир, тахтга подшодан кейин, Бҳишма, ундан сўнг Бҳишманинг ворислари ўтириши керак-ку.

Шундай қилиб, подшо индамай саройга қайтди, энди унинг туну кунлари ўша гўзал қиз ҳасратида ўта бошлади.

Отасининг аҳволини эшитган Бҳишма тахтдан воз кечишга қарор қилди. У вақти келиб болаларим тож-тахт даъвосини қилмасин деб ҳатто уйланмасликка ҳам қасамёд қилди. Бошига шундай оғир савдо тушган олиҳиммат Бҳишма балиқчи қизини отасига олиб берди.

Ахир, донишмандлар дейишган-ку:

Кимки чиқмай ота сўзидан,
Ҳурмат қилса, севса юракдан,
Мадад бўлса хизмати билан
Удир содиқ ва асил фарзанд.
Ким отага шафқатли бўлса,
Дилни унга айласа пайванд,
Ғам босганда ҳамдарди бўлса,
Ундай ўғлон энг яхши фарзанд.

Кўп ўтмай янги меросхўр туғилди. Пайти етгач, у тож-тахтга ўтирди, доно ва тажрибакор Бҳишма эса унга қўлидан келганича ёрдам бериб турди, маслаҳатларини аямади. Уларнинг салтанати ниҳоятда гуллаб яшнади. Бир хайрли кунда Бҳишма укасига рухсори биллурдай тоза хотин олиб берди. Келин-куёв муҳташам қасрда фароғат билан яшай бошладилар.

Ниҳоят подшо ўғил кўрди. Унга **Қуру** деб исм қўйишди. Бҳишма уни ҳам тарбиялади. Вақти-соати етгач, бу кичик шаҳзода ота-боболари тахтига ўтирди.

ЎГИЛ МУҲАББАТИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Кунларнинг бирида бу ёш подшо Бҳишмадан сўраб қолди:

— Амакижон, айт-чи, не сабабдан сен ёлғизсан, бепарзандсан? Нега сен баҳодирлар одатини тарк этгансан?

— Чунки мен ўз иқболимдан кўра отамнинг бахтинини азизроқ билганман,— деб жавоб берди Бҳишма.—

Уз падари бузруквори деб бахтсизликни ихтиёр қилган киши авлодимизда биргина мен эмасман.

— Яна ким шундай йўл тутган?— сўради подшо Куру.

— Эшит, ҳикоя қилиб бераман. Сўзларимни ёдингда тут, авлодинг учун ҳам керак бўлади.

Бизнинг авлодда Яяти исмли подшо ўтган. У гўзалликда тенги йўқ беш ўғилнинг отаси бўлган. Бутун меҳр-муҳаббатини, қалб ҳароратини ўғилларига бағишлаб, уларни ардоқлаб ўстирган. Ўғиллари тенги йўқ баҳодирлар бўлиб етишганлар. Кунларнинг бирида подшо билмасдан оғир бир гуноҳ қилиб худолар қаҳрига учраган, бевақт қартайиб қолган. Агар ўғилларидан бирортаси отасига ёшлигини бериб, қарилликни ўзинга олсагина, подшога куч-қудрат яна қайтиши мумкин экан.

Яяти аччиқ-аччиқ йиғлаб ўғилларини ҳузурига чақирибди ва изтириб билан уларга шундай мурожаат қилибди:

— Жондан азиз фарзандларим, сизларни вояга етказай деб қалбимдаги жамки меҳр-муҳаббатимни сизларга бағишладим. Сиз шодлаяганда кўнглим уйи ёришди, ҳам шод бўлдим, заррача кўз ёшингиз эса илон заҳри янглиғ юрак-бағримни куйдирди. Мен сизларга доим бахтиёрлик тиладим. Афсуски, бошимга кутилмаганда оғир кулфат тушди. Ешлик завқини сурмай кучдан қолдим. Элу юртим олдида ўз бурчимни адо қилмасдан туриб қудратимдан айрилдим, энди салтанатга таянч, фуқароларга суянч бўлолмайман. Шўрим қуриди менинг, шўрим! Жондан азиз болаларим, мени бу аҳволдан қайси бирингиз қутқарасиз, қайсинингиз ёшлигингизни қарилгимга, куч-қудратингизни ожизлигимга алмаштиришга рози бўласиз? Буни мен бутун умрга эмас, фақат минг йилгагина сўрайман. Шу муддат тугагандан кейин сизга яна аввалги гўзал ёшлик, куч-қудрат қайтади, мен эса бу орада ёруғ дунё ишларини қилиб оламан, сўнг тақдирга тан бериб, кексалик дамларида ўлим соатини кутаман. Меҳру муҳаббатим меваси бўлган болаларим, қайсинингиз мени қутқаришга розисиз?

Шунда тўнғич ўғил туриб жавоб қилибди:

Ким чол бўлса, у гўзаллик ва кучдан маҳрум,
Ким чол бўлса, унга ҳар ким бөрөлур озор.

Ким чол бўлса юзини қоплар ажин беҳисоб.
Ҳеч ким этмас тарки ёшлик асло ихтиёр.

Иккинчи ўғил туриб шундай дебди:

Кексалик ўлдирар куч ва мардликини,
Бор умр, фароғат шодлик, роҳатни.
Ақл сийқаланар тайдан кетиб куч
Кимнинг қўлдан бергуси келар ёшликни?

Қолган икки ўғил шундай дейишибди:

— Ҳа, шундай ота. Акаларимизнинг гапи — бизнинг ҳам гапимиз. Бевақт оқарган соч, бемаврид тушадиган ажин кимга ҳам керак? Биз ёшлик гаштини суришни истаймиз. Бизга энди рухсат бер. Овчилар кутиб туришибди, биз ёввойи фил тутишга бормоқчи эдик, — дебдилар.

Шу пайт кенжа ўғил сўз бошлабди:

— Йўқ, отажон, мен сени бундай аянчли аҳволда асло ташлаб кетмайман. Бошинга тушган мусибатни кўриб, юрак-бағрим эзилиб кетяпти. Сен бизга бутун меҳру муҳаббатингни бердинг, сен мамлакатнинг қудратли ҳомийси, доно ҳукмдори, билимдон қозиси эдинг, душманлар сенинг зарбинг олдида ер тишлаб қоларди. Афсуслар бўлсинки, сен кўз олдимизда шу он соч-соқоли оқарган, қадди-қоматни букилган, мадорсиз бир аҳволда титраб-қақшаб турибсан. Мен бунга чидаб тура олмайман. Сенга ўз ёшлигимни бераман, отажон! Минг йилгача ёшлик гаштини сур, донмо музаффар бўл, авлодимиз шон-шуҳратини пок сақла. Мен сендаги кексаликни оламан.

У сўзини тугатар-тугатмас мункиллаган чолга айланиб қолибди.

Кенжа ўғил ям-яшил хурмозордаги қуриган дархтдай акалари даврасида тураркан.

Яяти минг йил ўтгандан сўнг ўғлига ёшлигини қайтариб берибди, тож-тахтини ҳам унга топширибди. Шаҳзода яна минг йил тинч-омон ҳукм сурибди.

Лекин Яяти қолган ўғилларига ҳам жаҳл қилмабди. Уларга ҳам еру мулк ажратиб берибди. Улар оталарининг шафқатини ўзларига бахт деб билибдилар.

Қаҳр ва кибрдан афв — маъзур аъло,
Таҳқирлаш, қасосдан марҳамат аъло,
Бўлмағур сўз эмас, эзгуси аъло,
Қўрсликдан саховат ва дўстлик аъло.

Шундай сўзлар билан доно Бҳишма ҳикоясини та-
момлади, ёш подшо Куру эса улуғ аждодлари хотира-
си учун одоб билан бош эгди.

НИЗОЛАРНИНГ БОШЛАНИШИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Б ҳаратанинг мана шу шавкатли авлоди ер юзи-
да бир неча минг йил ҳукмронлик қилди. Бҳи-
шма мамлакатни идора қилиш ишларини ҳушёрлик
билан кузатиб, жиянига ўз вақтида ёрдам қилиб ту-
рарди. Халқ подшонинг донолигидан ва матонатидан
миннатдор эди.

Бироқ, дунёда ўзгармайдиган ҳеч нарса йўқ. Кун-
ларнинг бирида Бҳараталар авлодининг гуллаб яш-
наб турган тупроғига офат уруғи тушди.

Адолатли подшо **Куру ўғил** кўрди. Янги вориснинг
туғилиши отани беҳад қувонтириши мумкин эди.
Донишмандлар айтган-ку:

Сизин, ўғил тила парвардигордан,
Фарзанд тимсолида кўрасан ўзинг.
Ўғлинг ҳаётида яшайсан доим
Ўғил кўрган ўлмас абадий, билгин.

Бироқ ёвуз тақдир подшо ўғлидан марҳаматини
аяди. У онадан кўр бўлиб туғилган эди.

Подшо аччиқ йезтиробда қолди. Ниҳоят подшо хо-
надонида иккинчи фарзанд соғлом бўлиб туғилди.
Подшо ҳам, фуқаролар ҳам бир оз таскин топишди.

Отаси тўнғич ўғлига «мамлакат таянчи»— Дҳри-
тараштра деб ном қўйди, уни мамлакатнинг бўлғуси
ҳукмдоридай тарбия қила бошлади. Кичкинасига **Пан-
ду** исмини берди.

Бҳишма эса ака-ука шаҳзодаларга лозим бўлган
ҳамма нарсани эринмасдан ўргатди.

Кўр Дҳритараштра ўқиш-ўрганишда анча қийнал-
ди, лекин укаси Панду билим эгаллашда ҳам, сар-
кардалик сирларини ўрганишда ҳам катта қобилият
кўрсатди.

Куру қаригач, ҳокимиятни ворис қўлига топшир-
моқчи бўлди.

Шоҳлар удумича, тахтни тўнғич ўғил эгалламоғи
керак эди. Бироқ кўр одам мамлакатни бошқара олар-

миди? Агар у подшо бўлса мамлакат чўпонсиз подага ўхшаб қолмайдими? Подшо шундай мулоҳазаларга бориб, қадимий қонунни бузса ҳам, кичкина ўғли Пандунни ворис қилиб тайинлади.

Шундай қилиб, Панду подшо бўлди ва кўп йиллар мамлакатни адолат билан бошқарди. Унинг хотини ҳимматли ~~Кунти~~ беш ўғил туғиб берди. Ҳамма уларни «Пандулар авлоди» — Пандавлар деб атай бошладди.

Табиат улардан ҳеч нарсани аямаган эди. Улар бақувват ва гўзал, абжир ва жасур, оқил ва олижаноб эдилар.

Пандавлар тўнғичининг оти Юдҳиштҳира бўлиб у «жангда саботли» деган маънони билдирад, чиндан ҳам Юдҳиштҳира мард ва доно йигит эди. У ҳар қандай мушкулда ҳам укаларига мададкор бўлар, укалари ҳеч қачон унинг сўзидан чиқмас эди.

Иккинчисининг номи Бҳнмасена бўлиб бу «даҳшат қўшини» дегани эди. Унда бир филнинг кучи бор эди, у мислсиз қаҳрамонликлари билан душманларга даҳшат соларди, бир қўли билан анчайин йўғон дарахтларни ҳам қийналмай суғуриб олар, гурзи урса, тоғни тешарди.

Учинчисининг номи Аржуна — яъни «ёрқин» бўлиб, у ниҳоятда ширин сўз, ўта эпчил эди. Ёй тортишда ҳеч ким унга тенглаша олмасди. Қомати ҳам сарвга ўхшар, юзи офтобдай нур сочиб турар, қараганининг кўзи қамашарди.

Қолган иккитаси — Накула ва Саҳадевалар эгизаклар эди. Улар кўшалоқ юлдузлардай фақат кўринишда эмас, балки юриш-туришда ҳам бир-бирларига ўхшардилар, иккови ҳам қиличбозликда ҳаммадан устун эди.

Беш оғайни Пандавлар жуда тотув бўлиб, юлдузлар туркуми сингари, ёҳуд бир қўлнинг бармоқлари каби доимо бирга эдилар.

Кўр Дҳритарастранинг хотини Гандҳарий юзта ўғил туғди. Уларни бобосининг номи билан Кауравлар деб аташарди. Кауравлар Пандавлар билан бирга ўсишди, илми ҳам ягона бобокалонлари доно Бҳишманинг назорати остида биргаликда эгаллашди.

Курғоқ ер ёмғирни тез эмиб олганидай, Пандавлар ҳам билимларни шунчалик чанқоқлик билан ўзлаштира бордилар. Кауравларда бунчалик қобилият бўлмаганидан улар бир оз қийналардилар.

Ажойиб ҳукмдор Панду подшолик қилганда ишлар ана шундай эди, унинг вафотидан сўнг шавкатли Ҳастинапур шаҳри тахтига кўр Дҳрттараштра — Кауравларнинг отаси ўтирганда ҳам хонадонда тартиб шундай давом этаверди.

Кауравларнинг тўнғичи Дурўдхўна — «ёвуз аскар», золимлик, маккорлик ва пасткашликда ном чиқарган эди. У Пандавларни ёмон кўрарди. Пандавларга бутун мамлакат қойил қолиб, номларини қўшиқларда, суҳбатларда кўкка кўтаришлари унга ёқмас эди, уларга ҳасад билан қараб бирортасининг тахтига ворис бўлишини истамасди. Боболари Куру эса подшоликнинг ярми Пандавларга бўлсин, деб васият қилган эди. У қандай қилиб бўлса ҳам амакиваччалардан қутилиш йўлини изларди. Унинг қалбида машъум ҳасад ўти кундан-кун зўрайиб борарди.

Лекин у Пандавларга ошкора қўл кўтаришдан қўрқарди, айниқса ёш баҳодир Бҳимасенадан кўпроқ даҳшатга тушарди.

«Агар макр билан уни бир ёқлик қила олсам эди, бошқаларини осонгина енгардим, бепоён мамлакатнинг ягона подшоҳи бўлиб олардим, — деб Пандавларни қўлга туширишнинг ҳар хил йўлларини ўйларди у.

Кунларнинг биридан Дурўдхўна ухлаб ётган Бҳимасенани оғайинларининг ёрдамида қўл-оёғини боғлаб, тез оқар дарёга ташлаб юборди. Бироқ шаҳзодалар орасида энг бақуввати бўлган Бҳимасена бир керишиб, пишиқ арқонларни узди ва соғ-саломат дарё соҳилига чиқди. Бошқа бир сафар Дурўдхўна Бҳимасенани заҳарли илонлар орасига ташлади, лекин Бҳимасена уларнинг ҳаммасини эзгилаб ташлади. Учинчи сафар у Бҳимасенанинг овқатига кучли заҳар солди, бироқ ёш ботирга заҳар ҳам таъсир қилолмади.

Борди-ю, йўлида Дурудхўнага ўхшашлар учраб қоладиган бўлса ҳар қандай киши қуйидагиларни эсдан чиқармаслигини керак:

Танламоқчи бўлсанг агарда
ёвуз киши ёки илонни,
Илонни ол, никиланмай ҳеч,
Яқин тутма ёвуз инсонни.
Илон чақар фақат бир марта,
Бир чеккага сўнг кетар ҳолсиз.
Қўнгли қора ёвуз одам-чи,
Чақиб турар дам ўтмай, эсиз.

Ниятига етолмаган Дурӯдхўнанинг ёвуз қалби тобора газабга тўла борди.

Бироқ у то укалари ўзини тутиб олмагунга қадар Пандавларга сунқасд қилмасликка аҳд қилди. Кауравлар ҳарбий маҳоратларини бениҳоя оширгандагина ўз амакивачаларини енга олишини у англади. Шунинг учун у шаҳзодалар ҳарбий билимларни ўрганадиган пайт етиб келганини ҳар куни отасига эслатиб турди.

— Дарвоқе, тўғри,— деб подшо унинг гапига қўшилди,— ҳарб-зарбни яхши биладиган бир устоз топиш керак.

— Топганда ҳам энг яхшисини топиш керак,— деб қўшимча қилди донишманд Бҳишма,— у одам Бҳараталар авлодига устоз бўлишга арзыйдиган бўлмоғи лозим.

— Эй муҳтарам зот, айт-чи, мамлакатда энг яхши устозни қандай қилиб топса бўлади?

— Тақдир белгилаган пайт етганда унинг ўзи келади,— деб жавоб берди Бҳишма.

Кунлардан бир куни шаҳзодалар ёғоч коптоқларини қудуққа тушириб юбордилар, бироқ ҳар қанча уринишмасин уни ололмадилар, улар сабрсизлик билан қудуққа тикилавериб тоқатлари тоқ бўлди.

— Қанақа жангчисизлар ўзи?— деб кулди кимдир уларнинг ёнига келиб.— Наҳотки бирор илож тополмасаларинг?

Ингитчалар орқаларига ўгирилишиб, қаршиларида дев қомат бир кишининг кулиб турганини кўрдилар.

— Бҳараталар авлоднинг шаҳзодалари қуролишлатишни мукамал билишлари лозим,— деб давом этди нотаниш жангчи.— Бу ёққа қаранг,— деди у ва қудуққа найза иргитган эди, у тўғри тўпга санчилди. Унинг кетидан ташланган найза биринчисига, учинчисига иккинчисига санчилаверди. Найзалар қудуқ баравар бўлгач, тўпни чиқариб олди.

Ҳайратда қолган шаҳзодалар унга мурожаат қилишди:

— Ниҳоятда моҳир экансан, айт-чи, ўзининг кимсан?

— Бобонгиз Бҳишманнинг ҳузурига бориб тўпни қандай қилиб олганимни унга айтиб беринглар. Кимлигимни ўшанда биласиз,— деб жавоб берибди нотаниш одам.

Бҳишмага бу воқеани айтишганда у бирданга хитоб қилди:

314661

— У энг моҳир жангчи Дрўна-ку! Мен унинг ҳарбий шухратини аллақачон эшитганман, унинг келишини кутаётган эдим. Худди шу одам шаҳзодаларга устоз бўлиши керак.

Ҳарбий санъатнинг барча сиру асрорини яхши билган Дрўна ўша кундан бошлаб шаҳзодаларга таълим бера бошлади: ёйда бехато отиш, қиличбозлик ва гурзигаронлик, найзобозлик, отда, фил устида, аравада, пиёда жанг қилиш — хуллас жанг маҳоратларини ўргата бошлади.

Барибир Пандавлар ҳамон Кауравлардан устун бўлиб қолавердилар. Дурўдхўна беш оғайнидан қандай қилиб қутулиш йўлини кўр отасидан сўрай бошлади. Бироқ кўр Дхритараштра Пандавларга ёмонликни раво кўрмасди. У ўғлини бу йўлдан қайтаришга урина бошлади.

— Уғлим, донишмандларнинг гапини ҳеч қачов эсингдан чиқарма,— деди у.

Ҳаётда ёмонлик уругин сепган,
Ёмон қилиқларин ҳосилин ўргай.
Бу ҳосил қалбларда акс садо бериб,
Янгидан тугилар ёмонлик талай.

Бу гапларни эшитган Дурўдхўна: «Отам менга барибир ёрдам қилмас экан,— деб ўйлади.— Отам ҳаммамиз тинч-тотув бўлиб яшашимизни хоҳлаяпти, ўзи ўлгандан кейин Пандунинг ўғиллари Кауравлар устидан ҳукмронлик қилишини эса ўйламаяпти. Эҳ, менни қўллаб-қувватлайдиган бир қудратли дўстим бўлгандайди, жасурликда Пандавларга тенг келадиган қаҳрамон топилармикан?»

— Ҳамма гапинг маъқул, муҳтарам падарим,— деди у ясама итоаткорлик билан,— сенинг бебаҳо насихатларинг кўзимни мошдек очиб қўйди. Уз оғайниларимни севишим керак экан, мен буни энди англадим.

У қабиҳ фикрларни юрагига тугиб, отаси ёнидан узоқлашди.

ДУРУДХУНА БИЛАН ҚАРНАНИНГ ДУСТЛИГИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Кунларнинг бирида Қуёш ўғил кўрди. У инсон фарзандларига сира ҳам ўхшамайдиган ажойиб бола эди. У ўз танасидан ўсиб чиққан совут ичидан дунёга келган, қулоқларида эса офтобдай шуъла сочувчи балдоқлар бўлиб, бу балдоқларнинг чарақлаши ва совутнинг ярқирашидан унинг гўзал юзи янада нурланиб турарди.

«Сен мислсиз куч-қувват билан одамлар орасида яшайсан, мен сингари қайноқ бўласан»,— деб Қуёш бу ажойиб болани дарё соҳилида қолдириб кетди.

Дарё тўлақиллари бу самовий ўғлонни ўз оғушига олиб, соҳиллар, шолзорлар, чирмовиқзорлар ёнидан олиб ўтди.

Бола Ядавлар мамлакатига қарашли шаҳар ёнидан оқиб ўтаётганда подшо аравакашларидан бири отларини дарёда суғориб турган эди. У дарёда оловдек ярқираб бир нарса оқиб келаётганини кўриб қолди. У ўзини сувга ташлади-да, болани қирғоққа олиб чиқди. Ҳайрон қолган аравакаш бу ажойиб болани қувона-

қувона уйига олиб борди-да, хотинига шундай деди:

— Сен билан биз бефарзандмиз, ҳар кунни худолардан ўғил тилардик. Ишонасанми, бу ғаройиб болани бизга худоларнинг ўзлари юборишибди, хотинижон. Бунн ўз фарзандингдай кўр, меҳру муҳаббатингни сира аяма. Мен уни қаҳрамон қилиб тарбиялайман, унга жанговар араваларни бошқаришни ўргатаман.

Болага Қарна деб, исм қўйишди; у аравакашнинг уйида катта бўла бошлади. Бола ўзининг келиб чиқишни ҳақида ҳеч нарса билмасди, бироқ у дунёда ҳамма нарсадан ҳам қуёшни яхши кўрарди, доим қуёш шуълалари билан ўйнашар, кўкатларга, уй ичларига тушган, дарё тўлқинларида жилваланган нурларни тутиб олмоқчи бўларди. У арава ҳайдаш маҳоратини ҳам эгаллаб олди. У йўлларда ўқдай тез учиб бораётганида атрофдаги дарахтлар кўм-кўк лентадай гирллаб ўтаётганини кўриб: «Мен самода ярқироқ аравада чопаётган қуёшга ўхшайман», деб ўйларди.

Қуёш ботаётганда Қарна уни таъзим билан кузатар, офтобнинг сўнгги нурлари юксак тоғлар ортига яшириниб кетмагунча бошини ердан кўтармасди.

Шундай қилиб, Қарна балоғатга ета бошлади ва кундан-кунга арава ҳайдашда унинг тажрибаси ортиб борди. Ўз ғайрати билан жангчи бўлиб етишди, шуҳрати бошқа шаҳарлар ва мамлакатларга ҳам ёйила бошлади. Ҳастинапур шаҳрига ҳам унинг таърифи етиб борди.

Дурўдхўна Қарнанинг дарагини эшитиб, у билан дўст бўлишни орзу қила бошлади. Лекин учрашишнинг ҳеч фурсати келмасди.

Кунларнинг бирида фалакнинг гардиши билан Дурўдхўна ниятига эришадиган бўлди. Кауравлар билан Пандавлар илму амалларнинг ҳаммасини мукамал ўрганиб бўлишгач уларнинг устози Дрўна шундай деди:

— Ана эиди Бҳараталар авлодидан эканлигингизни кўрсатадиган пайт келди, жами ўрганганларингизни намойиш қиласиз. Ахир, донишмандлар деган-ку:

Яширмасин ҳеч қачон элдан
Ўз илмининг мевасин киши.
Билимга билим қўшганлар
Хизмат ила ўзин кўрсатиб,

Шунинг учун ҳам ҳарбийларнинг мусобақа кунини расмий равишда эълон қилиб, томошага бошқа подшозодаларни ҳам таклиф қилмоқ лозим.

— Қудратли Дрўна, гапларингдан беҳад хурсандман,— деди Дҳритараштра.— Кўзим очиқ бўлганда ўғилларимизнинг ҳарбий санъатини томоша қилиб нақадар яйраган бўлардим-а? Бироқ тақдир мени бу бахтдан маҳрум қилган. Майли, томошанинг гаштини бошқалар сурсин. Мусобақани иложи борича тезроқ бошлаш керак.

Белгиланган кун етиб келганда қалъа ёнидаги катта майдонда жуда кўп халқ тўпланди. Сарой амалдорлари ва машҳур жангчилар, бошқа шаҳар ва мамлакатлардан келган меҳмонлар жавоҳирлар билан безатилган минбарга чиқишиб, мрамр курсиларга ўтирдилар. Уларнинг бошларига ҳар хил гуллар ва қушларнинг суратлари солинган соябонлар тутилган эди. Карнайлар чалиниб, ноғоралар гумбуради. Бҳарата шаҳзодалари уруш совутларини кийиб қуроқларини ярқиратиб майдон ўртасига чиқишди. Сафнинг олдида оппоқ либосли етакчи жангчи ёш филларни эргаштиргандай йигитларни эргаштириб борарди.

Қауравлар билан Пандавлар бирин-кетин маҳоратларини намойиш қила бошладилар. Гурзилари ҳавода ярқироқ доиралар ясар, камон ўқлари эса қуёшни булут бўлиб тўсар, қилнчларни қалқонларга ҳар урилганида ер ларзага келарди.

Мусобақада ҳамманинг эътиборини тортган беш оғайни Пандавлар бўлди, айниқса ой юзли Аржуна камалак нурини таратиб турган булутдай порлаб турарди.

— Жангчиларнинг энг аслии ўша!— деб хитоб қилишарди одамлар оломон ичидан.— Ўзи ҳам шаҳзодалар ичида энг моҳир! У йигитмисан йигит-да!

Аржуна баланд осмонда шамолда чайқалиб турган сизир шохи орасидан йигирма бир марта бехато камон ўқи ўтказганида оломон орасида қийқириқ бўлиб кетди, гулдуросдан ҳатто тоғлар ҳам ларзага тушди.

Пандавлар ғалабасини кўрган Дурўдхўнанинг нафаси ичига тушиб кетди. У Пандавлар санъатининг ярмисини ҳам кўрсатолмади. Карнанинг мусобақага

келмаганидан, Пандавлар билан куч синашмаганидан жуда афсусланди.

«Энди бу амакиваччаларим оламда бизга тенглашадиган одам йўқ экан деб бурунларини кўтариб юриши аниқ,— деб ўйлади у тишларини ғижирлатиб, қовоғини солиб,— Қарна қаёқда қолди? Нега у келмади? Аслида ўзим аҳмоқман, унинг орқасидан чопар юбормаман!»

Тўсатдан унинг кўнглидаги гапни билгандай майдонда Карна пайдо бўлди. У мусобақада қатнашиш учун келган экан. Балдоқлари қуёш сингари ярқирар, совутида эса шаффоф кўзгуда кўрингандай дарахтлар, одамлар, осмон акс этарди.

— Аржуна, энди мақтанчоқлигингни бас қилсанг ҳам бўларди?— деб қичқирди у Пандавларга яқинлашиб,— Ей тортиш билан гурэн уришни фақат мен биламан, деб ўйлайсанми? Сенга тенглашадиган одам ҳам топилиб қолар. Қани бизнинг ҳунарни ҳам бир кўринг-чи.

Шундай деб, у Аржунанинг барча ҳунарларини қайта кўрсатди, томошабинлар унинг маҳоратига таҳсин ўқиди. Дурўдхўна бениҳоя севиниб уни бағрига босди:

Эй чапдаст қаҳрамон, эй йигитларнинг подшо си кел, мен билан дўст тутингни! Икковимиз биргалашиб барча душманларни енгамиз, уларнинг бошлари оёқларимиз остида хор бўлсин.

Шундай деб, у Пандавлар томонга даҳшат билан қаради, уларнинг юзига нафрат аралаш масхараомуз боқди.

Аржунанинг қалбида ғазаб ўти алангаланди.

— Ҳой Карна,— деб хитоб қилди у,— ҳали қараб тур, ажалнинг қўлимда, ўша чақирилмаган меҳмонлар ва ҳадеб гапга суқилаверадиғанлар учун тайинланган оламга кетасан.

Карна унга шундай жавоб қилди:

— Гап сотиш — ожизнинг иши. Яхшиси камон тилида гаплашайлик, ҳозироқ каллангни танангдан жудо қиламан.

Ботирлар жанг бошламоқчи бўлди-ю, бироқ орага подшо маслаҳатчиси тушди:

— Тўхтанглар, ботирлар. Биз подшо Пандунинг ўғли Аржунани яхши биламиз, бироқ сени, яъни у билан жанг қилмоқчи бўлаётган даъвогарни танимай-

миз. Агар зотинг паст бўлса Аржуна сен билан жанг қилмайди. Подшоларнинг одати ана шунақа.

Карна хижолат тортиб чекнимоқчи бўлиб турганида Дурӯдхўна бақириб қолди:

— Агар гап ўша ёққа бориб етган бўлса, мен Кауравларнинг улуғи сифатида мамлакатимизнинг бир қисмини Карнага ҳадя қиламан. Энди у Аржунага тенг, вассалом. Жангни бошлайверсин!

Карна шамол ҳайдаган булутдай Аржуна томонга юзланиб бораётганда майдонга кекса аравакаш— Карнанинг тутинган отаси чиқди.

— Уғлим,— деди у,— мен жуда хурсандман, энди сен шаҳзодасан. Бахтинг ёр, пешонанг ярқироқ бўлсин, кўз қароғим.

Шу сўзларни айтиб, кўзларидан дув-дув ёш оқиб Карнани бағрига босди.

— Эй аравакаш боласи, қўлингга қурол олишга қандай ҳаддинг сиғди!— деди Аржуна.— Сенга қамчи лойиқ. Сен Пандавлар қўлида ҳатто ўлишга ҳам арзимайсан.

— Тўғри! Тўғри!— деб қичқиришди атрофдан.— Аравакашнинг ўғли шаҳзода билан жанг қилиши мумкин эмас.

— Йўқ!— деб бақирди бошқалар.— У ҳақиқий баҳодир, улуғ дарёларнинг қайдан бошланишини сўрамаганларидек унинг ҳам келиб чиқишини суриштириш инсофдан эмас.

Тўпланганлар ўртасида шовқин кўтарилди. Ғалағовурда, одамлар бир-бирларининг гапини англаёлмасди. Дурӯдхўна забардаст билакли Бҳимасенанинг қилич кўтариб Карна томон бораётганини кўриб, дўстини уйига олиб кетди. Пандавлар эса, ғазабланганларича мусобақа майдонини ташлаб кетишди.

Карна Дурӯдхўнанинг қўллаб-қувватлашидан ниҳоятда миннатдор бўлди ва умрбод у билан дўст бўлишга, ҳар маҳал ҳар қандай хизматига тайёр бўлишга қасамёд қилди.

САҚИЧДАН ҚУРИЛГАН ҚАСР ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Карна билан бўлиб ўтган жанжал Пандавларнинг ҳарбий шуҳратини пасайтирмади. Халқ ҳали ҳам уларни тилдан қўймас, Панду ўғилларининг фазилатларини айтиб мақташарди.

Шундан сўнг Дурўдхўна яна кўр Дҳритараштра ҳузурига келиб, ҳасратидан чапг чиқиб, арз қила бошлади:

— Эй падари бузрукворим, нимани кутиб ўтирибсан? Пандавларни йўқ қилнш ҳақида нега ўйламайсан? Уларнинг отаси, яъни ўз уканг бугун сенинг тахтингда ўтирибди. Агар сен кўр бўлиб тугилмаганинга тахтинга у эга бўла олармиди? Асло! Эҳтимол, Ҳастинапурда Юдҳиштҳиранинг ўзи подшо бўлиб қолар. Унда Пандавлар бошимизга чиқиб олади. Биз уларга гадойдек қарам бўлиб қоламиз. Биз уларнинг ярқироқ тахти олдида тиз чўкиб садақа сўраймиз. Йўқ, йўқ! Бундай шармандаликдан кўра ўлим минг марта афзал.

— Фикримча, сен беҳудага ваҳима қилипсан, ўғлим,— деб жавоб берди отаси унга.— Юдҳиштҳира адолатли одам. У ҳеч қачон қонундан ташқари чиқмайди, мендай кўр амакисни ҳам, болаларимни ҳам ҳеч қачон хафа қилмайди. Бундан ташқари халқ уни ҳам, унинг укаларини ҳам бениҳоя яхши кўради, борди-ю, уларга қарши бирор иш қилмоқчи бўлсак ҳам, барибир қўлимиздан ҳеч нарса келмайди.

— Сенинг гапларинг, ота, албатта тўғри: уларни очиқ жангга чақириб бўлмайди. Макр билан иш кўриш керак. Пандавларни озгина вақтга бўлса ҳам бу ердан жилдириб, кейин уларни мамлакатга киритмаслик керак. Уларни яхшиси узоқ шаҳар Варанаватага сайил қилиш учун жўнатиш керак. Шу ишга сен ёрдам бер. Аммо лекин уларга ҳеч ким ёмонлик қилмайди, кўнглинг хотиржам бўлсин. Улар ўша ерда бутунлай қолиб кетишади, бу ердагидан ҳам бахтлироқ ҳаёт кечиришади. Биз эса, Кауравлар, сенинг фарзандларинг, Ҳастинапур подшоси бўлиб қоламиз. Биздан кейин эса болаларимиз, невараларимиз, чевараларимиз подшолик қиладилар.

Кекса Дҳритараштра нима дейишини билмай қолди. У марҳум укасини, унинг бешта ўғлини жуда яхши кўрар, бироқ ўз ўғилларини улардан ҳам ортиқроқ севарди, Дурўдхўнанинг макрли сўзлари унинг бошини айлантириб, юрак-юрагига ўрмалаб кирди, ўз ўлжасини пойлаётган илондай бутун қалбини ўраб чирмаб олди. Узоқ ўйга толгандан кейин Пандавларни сайилга юборишнинг ҳеч бир ёмон томони йўқ, деган қарорга келди ва Дурўдхўнанинг маслаҳатига кўнди.

Шундай қилиб, амалдорлар, Пандавларга Варанавата шаҳрида ажойиб сайил бўлажagini, ўшанга ал-

батта бориб, Варанавата аҳолисини хурсанд қилиш кераклигини маслаҳат бера бошлади. Ҳеч қандай макр-ҳийлани кўнглига келтирмаган софдил Пандавлар кўр амакиси ва Қауравлар билан қуюққина хайрлашдилар, араваларга ўтиришиб, узоқ сафарга отландилар. Улар билан бирга оналари малика Кунти ҳам жўнаб кетди.

Бу орада ёвуз Дурўдхўна отаси ва кекса Бҳишмага сездирмай амакиваччаларини йўқ қилиш учун тузоқ қўя бошлади. У хизматкорларини чақириб, Варанавата шаҳрида Пандавлар учун қаср қуришга буйруқ берди. Қаср мрамрдан ҳам эмас, тошдан ҳам эмас ҳатто лойдан ҳам эмас, балки тезда аланга оладиган, ёққанда зўр иссиқлик тарқатадиган бамбук ва пальма бўйраларидан, лок дарахтининг қовзақ ва шохларидан қуриладиган бўлди. Қасрнинг ҳамма ёғига сақич ва ёғ сингдириб, устидан шам ёпиштиришни буюрди. Пандавлар ва уларнинг муҳтарам оналари қасрга кириб, ширин уйқуга кетишганда уни ёндириб юборишни тайинлади.

Дурўдхўнанинг хизматкорлари «Бош устига, жаноби олийлари», деб, зудлик билан Варанавата шаҳрига йўл олдилар.

Қариндош-уруғлари билан хайрлашиб беш оғайни йўлга тушишганда шаҳарнинг кўзга кўринган одамлари, маслаҳатчилар ва лашкарбошилар изма-из анча жойгача уларни иззат-ҳурмат билан кузатиб бордилар. Уларнинг орасида марҳум подшо Пандунинг доно маслаҳатчиси Видура ҳам бор эди. У Пандавларга қарши уюштирилаётган суиқасддан хабардор бўлгани учун уларнинг тўнғичи Юдҳиштҳирага қуйидаги сўзларни айтиб огоҳлантирди:

Донишмандни донишманд англар,
Халос бўлиш йўлни ҳам топар.
Темир тигмас, ҳатто ажалдан
Қутулмоқлик қўлидан келар.
У унутмас, олов ёнганда
Жайра кирар ерини тубига,
Оламдаги барча тириклар
Юлдузларга қараб йўл топар.

Бу сўзларни эшитган Юдҳиштҳира ўзларини қандай хавф кутаётганини дарҳол седи, Видурага: «Фаҳмадим» деди-ю, кузатувчилар билан хайрлашди.

Пандавлар сайилга келишиб, Варанавата аҳолиси билан илиққина саломлашишди, ҳеч нарсадан хабарлари йўқдай бутун кунни шаҳарликлар билан ўтказишди. Кўринишдан беғам ва хушчақчақ бўлган шаҳзодалар қаср томон йўл олдилар, лекин ўша кун кечаси Юдҳиштҳира ҳеч кимга сездирмай лаҳмчини чақириб, қаср ичидан лаҳм қаздира бошлади. Ҳар кун кечаси оғайнилардан бири ухламай, бошқаларни қўриқлаб турди. Лаҳмчи тинимсиз ишлаб, кўп ўтмай шаҳар деворининг нариги ёғидан тешиб чиқди.

Ой ботганда Дурўдхўна хизматкорларга қасрни ёндириш ҳақида буйруқ юборди. Ёвуз хўжайиннинг ёвуз хизматкорлари даҳшатли буйруқни бажо келтирдилар. Олов бир зумда бутун қасрни қамраб, машъала сингари алангалана бошлади.

Фалокатни пойлаб турган беш оғайни ёнғин бошланиши биланоқ оналарини олиб, яширин йўл орқали қасрдан чиқиб кетдилар. Улар юлдузларни белги қилишиб, олисдаги ўрмон томонга тўхтамай узоқ йўл юрдилар. Паҳлавон Бҳимасена чарчаб қолган укалари ва онасини елкасига ўтқизиб ёввойи филдек чакалакзорларни ёрганича, минг йиллик дарахтларни оёғи билан топтаб олдинга интилди. Эрталабгача улар шу қадар узоқ йўл босишдики, ҳатто чопқир тулпор билан ҳам ҳеч ким уларга етолмасди.

Дурўдхўнанинг ёвуз хизматкорларининг ҳаммаси оловда ёниб кетишди, чунки улар байрамда кўп вино ичишганидан ёниб турган қасрдан чиқиб кетолмагандилар.

Варанаватанинг аҳолиси ёнғин бўлган жойга етиб келганида қаср деворлари олов гирдобида қулаётган эди, азиз меҳмонларни фалокатдан қутқозишнинг имкони йўқлигидан ачинишиб, улар туни бўли аза тутиб чиқишди. Бу даҳшатли тунда ҳеч ким ухлолмади.

Одамлар ёниб битаётган олов олдида эрталабгача жилмай йиғлаб туришди, эрталаб эса, кўр Дҳритараштрага жиянлари бошига тушган кулфатни маълум қилиш учун чопар юборишди.

Ҳалок бўлса тириклар
Дарди оғир бўлади —
Сўқир ажал қўлида
Ноқобил ҳам ўлади.
Ва лекин ҳақ ҳомийси

Баҳодирлар ўлса-чи,
Қудратли ва шуҳратли
Зўр ботирлар ўлса-чи,
Унда тинмагай кўз ёш,
Ғам ҳам бўлмагай одош!

Бечора Дҳритараштра ўғли томонидан қилинган ёвуз суиқасд ҳақида ҳеч нарса билмай чуқур ғамга ботди. У тантанали дафн маросими ўтказишга ва ҳалок бўлганлар ҳоки устида мақбара бунёд қилишга амр қилди.

ЁВУЗ РАҚШАСНИНГ УЛДИРИЛИШИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Пандавлар бошқа бирор шаҳарга бориб золим Дурўдхўнадан узоқда осойишта ҳаёт кечтириш учун ўрмон ичида бир неча кун йўл юришди. Ўрмоннинг қалин, хилват жойларида оч йўлбарсдай ғазабкор ва даҳшатли одамхўр рақшасларга дуч келишди. Ботирлар жанг қилишиб, рақшасларни раҳмсиз равишда қириб ташладилар, бутун ўрмонни улардан тозаладилар.

Ёш шаҳзодалар ва уларнинг муҳтарам оналари тиканли чирмовуқлар, қалин бамбукзорлар орасида юравериб олтин безакларидан, ҳашаматли шоҳона кийимларидан ажралдилар. Улар ёш дарахтларнинг юпқа қовзақларидан ўзларига кийим тўқиб олдилар ва шовқинли ҳаётдан узоқда, бир неча йил ўрмонда ёлғизликда яшаган браҳман — зоҳидларга ўхшаб қолдилар.

Кунларнинг бирида кечки пайт улар ўрмон ёқасига етиб бордилар ва узоқда тош девор билан ўралган катта шаҳарга кўзлари тушди. Дарвозалар олдида турган қўриқчилар олдиларидан ўтаётган қовзақ кийимли бу ювош одамлар куч ва қудратда тенгсиз, машҳур Бҳараталар авлодининг даҳшатли жангчилари эканлигини хаёлларига ҳам келтиришмади.

Улар шаҳарга киришгач, Юдҳиштҳира шу ерда хотини ва икки боласи билан яшовчи художўй браҳманнинг уйдан ҳаммалари учун жой сўради. Браҳман ҳар кун эртадан кечгача шаҳар кезиб, худоларни кўкларга кўтариб мақтаб садақа йиғарди. Унинг уйига жой-

лашиб олишган Пандавлар ҳам уйма-уй юриб садақа сўрай бошладилар. Шаҳар аҳолиси ҳам уларни браҳман гумон қилиб, уларга зўр эҳтиром кўрсатишарди: пиширилган гурунч, кокос ёнғоғи, янгигина қатиқ ва ширин-шакар манго меваларини садақа қилишарди. Шундай аҳволда улар бир қанча вақт тинчгина умр ўтказишди.

Бироқ бир кун кечқурун уй эгасиникидан дафъатан йиғи овози кўтарилди. Ҳаммадан ҳам кекса браҳман ўз тақдиридан нолиб ўкириб йиғларди, хотини ва болалари ҳам тинмай кўз ёш тўкишарди.

Пандавларнинг онаси малика Кунти бу ғам-ғуссанинг сабабини билишга шошилди.

— Шаҳаримиз яқинида,— деди браҳман,— ўрмоннинг ичкарасида дев — рақшас яшайди. У бениҳоя очкўз, ғазаби ва қудратининг ҳам чеки йўқ. Бир неча йилдан бери у шаҳримиздан солиқ олади. Биз унга бир арава тўла гурунч, иккита новвос ва бир одамни таомига юборишимиз шарт. Одам гўштини еб семирган бу рақшас янгидан-янги қурбонларни талаб қилаётир. Бугун кечаси эса, оиламиздан бир кишини биз жўнатишимиз керак. Эвоҳ, биздек бандан ночор одамлар кимдан ҳам мадад сўрардик, ким ҳам ёрдам берарди?

Шу сўзларни айтиб, браҳман яна кўз ёши қилди. Хотини эса бу дунёда ошини ошаб, ёшини яшаб бўлганини, ўрмондаги одамхўр олдига жон деб боражагини айтиб, эрнини юпатишга уринарди. Қизи эса баланд овоз билан йиғлаб, уларсиз яшай олмаслигини, шу сабабли рақшасга ем бўлиш учун ўзи борини лозимлигини айтиб, ота-онасининг кўнглини кўтарарди. Браҳманнинг кенжа ўғли ота-онасини бир-бир қучоқлаб:

— Йиғламанглар, йиғламанглар. Мен ўша ёвуз рақшаснинг олдига бориб, уни манави таёқ билан уриб ўлдираман,— дерди.

У ердан бир таёқни олиб, лўписса билан ҳавода айланттириб қўйди.

— Хотиржам бўл, эй муҳтарам одам,— деди шу пайт Кунти браҳманга.— Ҳаммангиз бемалол дам олаверинг, рақшас ҳақида асло ўйламанг. Сизнинг меҳрибончилигингизга яраша яхшилик қайтарадиган вақт ҳам келди. Уғилларимдан бирортаси ўрмонга боради, оилангизни ҳалокатдан қутқаради. Гапимиз ерда қолмасин, ёрдамимизни бир тухфа тариқасида қабул қи-

линглар, илтимос қиламан. Доншмандлар сўзини эс-
дан чиқарманг:

Меҳмон агар қилса илтифот,
Қайтармагин қўлини ҳеч вақт.
Қабул айлаб унинг ҳадисини
Қўрсатасан меҳмонга ҳурмат.

— Йўқ, йўқ, онахон, ундай демагин!— деди брах-
ман.— Сизлар жонингиздан кечиб биз тирик қолиши-
миз керакми, йўқ, йўқ, сизлар учун биз жонимизни
қурбон қилишимиз лозим.

— Ҳеч ким жонини қурбон қилмайди. Уғилларим у
одамхўрни ўлдиришади.

— Наҳотки, шундай камтар, художўй брахманлар
узун тишли баҳайбат ўша рақшасни ўлдира олса. Бун-
дай жасурлик оламда тенги йўқ энг зўр жангчилар-
нинггина қўлидан келиши мумкин, холос.

— Бу томонидан хотиржам бўлаверинглар. Бориб
ётинглар, тинчгина дам олинглар,— деди муҳтарам
Қунти ва таъзим билан чиқиб кетди.

Бҳимасена онасидан одамхўр рақшас билан жанг
қилиш кераклиги ҳақидаги гапни эшитиб кўнгли бит-
мас-туганмас шодликка тўлди. У дарҳол гурунч тўла
аравага ҳўкизларни қўшиб, ўзи тепасига чиқиб ўтирди.
Баралла ашулани қўйиб, ўрмонга жўнади.

Очиққан рақшас қаҳрга тўлиб, тепинганда ерларни
ларзага келтириб, қулоқни қар қилгудай бўкириб ўр-
монда ўзини у ёқдан-бу ёққа уриб ўлжасини кутарди.
У Бҳимасенанинг жарангдор қўшиғини эшитиб, ғазаб-
дан нафаси ичига тушиб кетди ва қутурган филдай
оёқларини дўпиллатиб, у келаётган томонга чопди. У
баҳайбат оғзини ердан осмонгача очиб, зориқиб кутган
овқатини емоққа ҳозирланаётганида ҳали ўзи учратма-
ган манзарани кўриб тўхталиб қолди: Бҳимасена ара-
ванинг устида бамайлихотир ўтириб, рақшас учун
келтирилган гурунчни иштаҳа билан туширмоқда эди.

— Сен қандай қилиб... сенга қим... сен нималар
қилипсан, одобсиз?— деб бўкирди одамхўр кўзларида
ғазаб учқунлари чақнаб.

— Чийиллама, менга халақит беряпсан. Овозингни
ўчир,— деди Бҳимасена, ҳатто дев томонга қараб ҳам
қўймади.

Шунда рақшас бир дарахтни илдизи билан юлиб
олиб ботирнинг елкасига бор кучи билан солди. Бироқ

йигит қимир ҳам этмади. Ғазабдан серрайиб қолган рақшас анчагача ўзига келолмади. Бҳимасена аравадаги барча гурунчи еб битирди, лабларни артди, қоматини ростлаб, қоп-қора булут сингари рақшас устига ёприлиб борди.

Рақшас унга катта дарахтнинг ходасини улоқтирди, бироқ забардаст Пандава уни чап қўли билан илиб олди ва у билан душманнинг қовурғасига туширди. Оғриқдан қутурган дев Бҳимасенага ташланди, у оёқлари остида дарахтларни эзгилаб, тоғларни қимирлатиб ўрмон ичида айлана бошлади. Бу жангдан ерлар ингради, осмонни ҳам ларзага келтирган гулдураш овозлари узоқ-узоқларгача кетди. Ниҳоят, қудратли ботир рақшасни ерга кўтариб урди, орқасига оёгини қўйиб, уни иккига бўлиб ташлади. Бу баҳайбат махлуқ қулоқни кар қилгудай ўкириб жон берди.

Бҳимасена эса, буни одамлар кўрсин ва ундан эндиликда қўрқмасин деб, рақшасни орқасига кўтариб, шаҳар дарвозасининг олдига келтириб ташлади.

Бундай қаҳрамонликни эшитган шаҳар аҳолиси йигитларнинг йўлбарси, агар филга қиёс қиладиган бўлса филларнинг фили, беқиёс куч-қудрат эгаси бўлган ботирни кўкларга кўтариб мақтай бошладилар.

КУЕВЛАР МУСОБАҚАСИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Кунларнинг бирида Пандавлар узоқ мамлакат Панчалада кувларнинг катта мусобақаси бўлажаги ҳақида эшитиб қолишди. Панчала подшоси мусобақага барча машҳур жангчиларни, ботирлик ва полвонликда ном чиқарган қаҳрамонларни чақирибди. У мусобақада ўзиб чиққан, зафар қозонган кишига оққуш сингари хиромон, қалам қош, тишлари дур, сочлари сунбул ёлғиз қизи гўзал Драупадини беришни ваъда қилибди.

— Мусобақага борсак бўлармикан— деди донишманд Юдҳиштҳира онасига.— Агар бирортамиз галабага эришсак қудратли подшо Панчала қариндошимиз ҳамда яқин иттифоқчимиз бўлиб қоларди.

— Фикримча, гапинг тўғри,— деди Кунти.— Душман-бор одамлар иттифоқчига ҳам эга бўлиши керак.

Шундай қилиб, беш оғайни ўз бахтларини синаб кўриш учун оналари билан биргаликда Панчалага жўнаб кетишди.

Улар мамлакат пойтахтига яқинлашганлари сари ўша ёққа кетаётган одамлар галаси ҳам тобора қалнилашиб бораверди. Шаҳар атрофининг одамлари оқ ҳўкиз қўшилган араваларда кетиб боришарди. Яланг оёқ қизиган тупроқ кечиб деҳқонлар, ҳавони қўнғироқлар овозига тўлдириб раққосалар ҳам ўша ёққа шошилардилар. Созандалар ва кўзбойлоқчилар ҳам, мевафурушлар ва муздек сув сотувчилар ҳам югуришарди.

Гоҳ-гоҳ: «Пўшт, пўшт, йўл беринглар!» деган қичқириқлар эшитиларди. Куёвларга ҳамма йўл бўшатишарди. Уларнинг баъзиси чарақлаган олтин аравада ҳамма ёққа нур сочиб ўтиришарди. Баъзилари эса, қимматбаҳо безаклар билан безатилган филларда, тахтиравонларда кетиб борардилар.

— Вой-бўй, бу дабдабани қаранг!— деб хитоб қиларди аламон.— Бу ҳашаматни томоша қилинг. Бу шаҳзодалар жасур, забардаст йигитлар кўринади! Ҳа, булар жангчиларнинг энг асили бўлса ажабмас.

Одамлар араваларни, филларни ҳайрат билан кўзатиб қолишар, бироқ чанг орасида браҳман кийимда кетаётган беш оғайнига ҳеч ким эътибор ҳам бермасди. Дабдабали куёвлар билан мана бу жулдур кийимли йигитларнинг мусобақа қилиши ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмасди.

Чўғ устига кул сепилса
Ҳароратин ким билар?
Қобиғи гар ёпиқ бўлса
Марваридни ким билар?

Осмон тўла булут бўлса,
Ой чиққанини айтар ким?
Ғунча очмай нилуфар гул
Унинг рангин айтар ким?

Шу аҳволда Пандавлар шолিপоялар оша, қўтослар иссиқдан жон сақлаб ётган ариқлар бўйлаб, кулбалар ва ибодатхоналар ёнидан ўтиб ҳамон йўлда давом этавердилар. Ниҳоят узоқда гўзал бир шаҳарнинг олтин пештоқлари ярқираб кўринди. Оғайнилар муҳтарам оналари билан дарвозани кўриқлаб турган соқчилар ёнидан ўтиб, осмон билан ўпишган гўзал шаҳарнинг кўчаларига қадам босдилар. Шаҳар арклари эрталабки қуёшда ярқираб ҳамма ёққа нур сочиб турибди. Кўчаларга сувлар сепилган, бутун атрофда муаттар гуллар бўй таратиб турарди.

Катта майдондаги заррин айвон остига куёвлар тўп-ланган. Булар душманларига қирон келтирган голиб қаҳрамонларнинг қаҳрамонн эдилар. Уларнинг баъзилари гулдор матолар билан қопланган курсиларда ўтиришар, баъзилари совутларини жаранглатиб, ўз рақибларига рашк билан боқиб у ёқ-бу ёққа юриб туришарди. Уларнинг дубулгалари гавҳар ва ёқутлар билан безатилган, кўзлари ўтдек чақнарди. Забардаст қўлларда тилла билагузуклар ярақлар, садоқлари эса олмосдай ўткир ўқлар билан лиқ тўла эди.

Уларнинг орасида Қуёш ўғли Карна ҳам, золим Дурўдхўна бошлиқ юзта ака-ука Кауравлар ҳам бор эди. У Пандавлар оловда ёниб кетганига ишониб, ўзини ягона ҳукмдор деб билар, мамлакатнинг барча бойликларига ёлғиз ўзи эга бўлганидан ҳузур қилиб хотиржам ўтирарди. Унинг хазинасида биттагина гавҳар, у ҳам бўлса ёшгина малика етишмасди. Бежирим Драупади голиблик гулчамбарини ўзимнинг бўйнимга илади, мусобақадан кейин у албатта менинг аравамга чиқади, деган ишонч билан ўтирарди. Дурўдхўна ҳуснда тенги йўқ соҳибжамол қизнинг назарини тортиш учун олмослар билан безатилган совут кийиб, ўзига оро бера бошлади. У ўз ўйларига маҳлиё бўлиб кетиб, ҳатто майдонга келган Пандавларни сезмади.

Мусобақага келишган подшолар халойиққа пул, кийим, ҳар хил безак ва ширинликлар ҳадя қила бошладилар. Уларнинг кўпи одамларга оламда энг яхши жонивор ҳисобланган — ипак юнгли сигирларни ҳам совға қилишди.

Майдонда шовқин-сурон авжида. Асал суркалган нон кўтарган нонвойлар бақриб харидор чақирнар, бирёв айрон, бошқа бирёв шакарқамиш суви сотарди.

Ноғора садолари остида раққосалар ўйинга тушишар, уларнинг ипак кийимлари минг хил рангда товланарди. Ашулачилар ер юзида тенгсиз гўзал, ой юзли Драупадини шарафларди.

Бир ёқда полвоилар оғир-оғир нарсаларни кўтарса, бир ёқда дорбозлар арқон устида югуришарди. Кўзбой-лоқчилар арқонларни булутлардан ошириб ташлаб, арқон орқали осмонга кўтарилиб, кўздан ғойиб бўларди. Илон ўйнатувчилар найларини чалиб, тилларидан заҳар томиб турган илонларни саватдан чиқиб, ўйинга тушишга мажбур қилишарди.

Оломон қуёшда ярақлаб турган денгиздай тўлқинланиб мусобақа бошланганини кутиб турмоқда эди.

Панчала подшоси жуда ҳам баланд олтин нишон ва катта камон яшашга амр қилди. Кимки шу камондан ўқ отиб, булутлардан ҳам баланддаги нишонга теккиза олса, ўша одамга қизини беражагини айтди.

Пойтахтдаги байрам ўн беш кунга чўзилди. Ўн олтинчи кун эса байрам сабабчиси бўлган ўша гўзал қиз — мулойим, уятчанг, гулларга кўмилган Драупади майдон ўртасидаги кўшк устига кўтарилди. Ҳар хил безаклар уни нурга буркаб турар, кўзлари юлдуздай порлар эди. Барча куёвлар нигоҳлари ва юраклари билан Драупадининг ишқи занжирига умрбод боғланиб қолганликларини англадилар.

Куёвлар бирин-кетин камонга яқинлашдилар. Баъзилари газабланган буқалардай чопиб келишса, бошқа бировлари таптана маросимида улуғвор қадам ташлаётган филдай юриб келишарди, учинчилари эса ўлжага яқинлашган йўлбарсдай секни-секни яқинлашардилар. Ҳар бири ҳам бутун кучини тўплаб камонни тортишга, осмонда олтин булутдай нурланиб турган нишонни уришга уринарди.

Ботирларнинг ҳаммаси ҳам ўз жасоратлари билан донг таратган эди, уларнинг ҳаммаси ҳам подшоларнинг ва ботирларнинг урф-одатига кўра ўз кучлари билан шаҳро кўзли Драупадини хотинликка олишни истарди. Бироқ таранг камон баъзиларни майдон чеккасига улоқтирди, баъзиларнинг қўлини узди, учинчилари эса уни жойидан ҳам қимирлата олишмади. Улар шарманда бўлиб, уят ва аламдан ерга киргундай ҳолдан тойиб, айвон тагига қайтишар ҳамда хижолат билан кўзларини ерга қадаб ўтиришарди.

Дурудхўна камонга яқинлашди, совутидаги ҳашамат ва безакни ҳамма кўрсин учун атрофга мағрур назар ташлади. Унинг кучи камонни ердан кўтаришга ва уни яримгача тортишга етди, холос. Шиддатли баҳодир Карна оломон тепасида ярқ этиб бир сакрашда камоннинг олдида ҳозир бўлди. У камонни охиригача торта олди, лекин қилча қолганда унинг ҳам кучи етмади.

Наҳотки, бу камонни ҳеч ким эга олмаса? Наҳотки мусобақага келганлар ичида бирорта ҳам асл қаҳрамон бўлмаса?

Осмонда кўз етадиган, лекин ўқ етмайдиган олтин нишон ярқираб турарди. Драупади қимматбаҳо гавҳардай ҳамон кўшқда эди. Вақт ўтиб борар, лекин ботирларнинг ҳеч қайсисига ғолиблик гулчамбари nasib бўлмади. Йиғилганларнинг умиди чиппакка чиқди.

Шу пайт оломон орасидан Пандавларнинг энг гўзали, моҳир мерган Аржуна чиқди. Унинг эғнида шоҳона совутлар эмас, балки қаландарларники сингари оҳу терисидан тикилган кийим эди. У одоб билан Драупадининг отасига, барча браҳманларга ва майдондаги ҳамма жангчиларга таъзим қилди, сўнг кўшкка томон йўл олди.

— Бу одобсиз ким? Қаёққа кетяпти ўзи?— деган шовқинлар куёвлар тўпидан эшитилди.

— Бу гадо браҳман биз билан, тенгсиз қаҳрамонлар билан мусобақалашгани нечун ҳадди сиғар экан?— деб ҳаммадан баландроқ Дурўдхўна қичқирди.— Қўлини қуролга эмас, садақа сўрашга чўзиши керак.

Уша ерда турган браҳманлар деди:

— Эвоҳ, бу ердаги барча браҳманларни у шарманда қилади. Бизнинг ишмиз ибодат қилиш-у, худога қурбонлик қилиш. Нега энди ҳарбий ишдан хабарсиз бу йигитча ўзи билмаган ишга аралашади? Уни бу йўлдан қайтариш керак. Уни камонга яқинлаштирмаслик лозим.

Ҳамма ана шундай деб баҳслашаверди, Аржуна ҳеч кимга қулоқ солмай камон олдига дадил келди-да, энгашиб уни қўлига олди ва ёш новдани эгаётгандай камонни тортиб, беш ўқни нишонга бехато тегизди.

Майдондаги шодиёна қийқириқлардан ер ларзага келди. Ҳатто булутлар ҳам севинганидан гул ёмғирлар қуйди. Халқ хурсандчилигининг ниҳояси йўқ эди. Драупади Аржунанинг бўйинга ғолиблик гулчамбарини илди, у эса чинакам жанговар мусобақада ютиб олган тенгсиз гўзални етаклаб акалари ва онаси томон йўналди.

Ҳақоратланган жангчилар қуролларини силкитиб, ғазаб билан ўринларидан сакраб туришди:

— Бизни бу ерга обрўйимизни яқсон қилиш учун чақиришган экан-да! Подшолар билан жангчилар урф-одатига кўра браҳман биз билан мусобақалаша олмайди. Қизини шунга берган бу қари подшони ўлдирамиз. У қадимий урф-одатни поймол қилди. У дилимизга жуда қаттиқ озор етказди. Уни ўлдирамыз, ўлдирамыз! Манови гўзални эса ҳеч қайсимизни хоҳламагани учун оловга улоқтирамыз.

Бақириб-чақириб, қуролларини силкитиб куёвлар подшо тахти томон юра бошладилар. Қўрқиб кетган сарой амалдорлари бир-бирининг орқасига бекиниб тисарила бошладди. Ғазабланган бу шаҳзодларни тўхтатишга

ҳеч кимнинг юраги бетламади. Уларга қарши фақат Аржуна билан Бҳимасена чиқди. Аржуна қўлига камонини олди, Бҳимасена ердан катта бир дарахтнинг таг томири билан суғуриб бир қўли билан шохларидан тозаллади-да, иккинчи қўли билан уни тўқмоқдай айлантира бошлади.

Бунақанги қудратни умрида кўрмаган куёвлар гангиб қолишди.

— Йўқ, булар браҳман эмас, булар қаландар эмас!— деб қичқирди улардан бири.

— Уларнинг баҳайбат гавдаларини эгнидаги оҳу тери яшириб турибди!— деди бошқаси.

— Бу ботир қаҳрамонлар ким бўлди ўзи?— деб сўради учинчиси.

— Агар улар жангчилар бўлишса, голибга тан беришимиз керак,— деди тўртинчиси.

Шундай қилиб подшозодалар Аржунанинг жасоратига қойил қолиб, уни мақтай-мақтай орқаларига чекидилар. Беш оғайни оналари билан гўзал Драупадининг отаси Панчала подшосини табриклаш учун саройга қараб жўнадилар.

Мусобақада қатнашганларнинг ичида фақат бир киши бу бешов браҳманлар Пандавлар эканини сезиб қолди. Уларни жулдур кийимда, қўллариди садақа косалари билан турганда таниган у зеҳдли киши ким бўлди?

Бу машҳур жангчи, адолат ва қонун ҳомийси Дваркининг ёш подшоси Кришна эди.

КРИШНА ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Кунларнинг бирида узоқдаги гўзал Матҳура шаҳрининг маликаси дилида Қанса исмли иблис яширинган ўғил кўрди. Боланинг оти ҳам Қанса бўлди. Бундан хабарсиз ота-оналар болани шаҳзодалардек тарбия қила бошладилар, энг яхши орзуларини унга боғладилар. Уларнинг меҳр-оқибатига эса Қанса қўполлик билан жавоб қайтара бошлади. У кичкиналигидаёқ болаларни атайлаб уриб азоблар, кишиларга тош отар, ҳаммага озор берар эди. Айниқса синглиси Девакининг шўрини қуритарди.

Қанса балоғатга етиб, кучга тўлганда отасини чуқур бир ўрага ташлаб юборди-да, тахтни эгаллаб олди. Халқ бу золим подшонинг зулми остида эзила

бошлади. Эртадан кечгача майдонда тўкилган қонлар ҳали қуримасдан янги-янги одамлар қатл қилинарди.

Бу орада Деваки ҳам бўй етиб, донгдор ёш жангчилардан бирига хотин бўлди. Қадимий урф-одатга кўра синглисини тўнғич ака куёвга ўзи узатиши керак, шунинг учун тўй зиёфатларига Қансанинг ўзи бошчилик қилди. Лекин дафъатан унинг қулоғига шундай сўзлар чалиниб қолди:

— Эҳ тентак, нима қиляпсан? Шунни билиб қўйки, синглингдан туғиладиган саккизинчи бола сени ўлдиради.

Қансанинг қалбини бир зумда эгаллаб олган кўрқув ғазабга айланди. У ханжарини суғуриб, жон ҳолатда қолган қушчага ташланган қора илондай синглисига ҳамла қилди. Лекин Девакининг эри унинг оёқлари тагига ўзини ташлаб шафқат қилишини сўради.

— Эй шаҳаншоҳ,— дед у,— туғиладиган болаларимизнинг ҳаммасини қўлингга топшириб туришга қасамёд қиламан. Фақат ҳеч кимга зиёни тегмайдиган мана шу пок, беозор аёлга раҳм қилсанг бас. Бусиз мен яшай олмайман.

Қанса ўзининг мард жангчисидан айрилиб қолганини истамади. У шунинг учун синглисининг қонидан кечди.

Шундай қилиб ёш оила янги туғилган ҳар бир боласини йиғлаб-сиқтаб, Қансанинг қўлига топшира бошладилар. Қанса заррача шафқат қилмай чақалоқларни ўз қўли билан ўлдирар, уларнинг жон беришини кўрганида кўнгли бир оз енгил тортар эди. Онасига ягона юпанч бўлиб фақатгина Субҳадра исмли қиз тирик қолди, холос.

Ниҳоят, Девакининг эри золим подшони алдаш йўлини топди. Айёрлик қилиб саккизинчи ўғлини подачининг хотинига беришга муваффақ бўлди, оқсуяк авлодан бўлган бу бола пойтахтдан йироқда, қишлоқда яшай бошлади.

Кришна исмли бу бола тимсолида худо Вишнанинг ўзи намоён бўлди. Унга худолар томонидан ёвуз дев Қансани ўлдириш топширилган эди. Шу сабабли қодир худолар унга кўпгина сеҳрли хислатлар ато этган эдилар. Болага битмас-туганмас куч, зўр донишмандлик, тенгсиз ҳусн ва истагига кўра ўз қиёфасини ўзгартира олиш маҳоратини бағишладилар.

Қанса кўп ўтмай Деваки болаларидан бирини яширганлигини билиб қолди. Унинг қаердалигини ва қандай топишни билмай қутурган итдай мамлакатдаги ҳамма чақалоқларни ўлдиришга фармон берди. Қансанинг мулозимлари фармонни шафқатсизлик билан бажара бошладилар.

Фуқароларнинг йиғи-сиғилари бутун оламни тутиб кетди. Лекин у ўзининг рақиби бирор жойда яшириниб ётган бўлса керак деб ўйлаб қўрқарди. Шундан кейин у барча девларни чақирди ва Кришнани ахтариб топишга ҳамда ҳар қандай йўл билан бўлса ҳам ўлдиришга амр қилди.

Кришна ҳали ёшига тўлмаган пайтда дев хотинлардан бири унга заҳарли сут бериш учун яширинча келди. Кришнанинг тутинган онаси подачи хотин Ясода худди ўша пайтда сигир соққани кетган эди, чақалоқ эса бамбукдан тўқилган бешикда қуруқ қовоқдан ясалган кичкинагина шилдирогини ўйнаб ётарди.

Дев хотин бешик устига энгашиб, узун эгри тишларини тиржайтирганча болани қўлига олди. Лекин кичкиналигидаёқ катта ақлга эга бўлган Кришна девнинг айёрлигини фаҳмлаб уни шу қадар қаттиқ тишладики, ў ўша заҳотиёқ тил тортмай жон берди.

Бошқа бир дев Кришнани икки яшарлигида ўрмонда учратиб қолди. У йиртқичларникидай узун тирноқли панжаларини ёйиб Кришнага ташланди, бироқ Кришна унинг оёғидан ушлаб, ҳавода айлантириб болаб дарахтга урди-да, бошини янчиб ташлади.

Учинчи сафар бир дев баҳайбат қуш қиёфасида қора булутдай ёпирилиб Кришнага чангал солди. Лекин боланинг вужуди ўша заҳоти бир оташга айланди, қуш тоқат қила олмай қўйиб юборди. Шунда Кришна уни қоқ ўртасидан иккига бўлиб ташлади.

Бошқа бир дев бўғма илон бўлиб келиб Кришнани ютиб юборди. Бола эса унинг қорнида шундай тез ўса бошладики, сал ўтмай, уни бошидан думигача ёриб ташлади.

Девакининг бу ажойиб ўгли ҳали гўдаклигидаёқ ана шундай қаҳрамонликлари билан машҳур бўлиб кетди.

У доим подачи болалари билан ўйнардди. Подачи болаларди, ўрмонда сайр қилар, гоҳо дарё бўйига бориб тимсоҳларнинг гашига тегарди. У най чалишни шунанга қангги ўрганиб олдики, овозини эшитган подачилар ат-

рофдан асаларилардай елиб келишарди. Қош қорайгандан то тонг отгунча улар Кришна атрофини қуршаб олиб ойдинда ўйинга тушишар, у эса чарчаш нималигини билмай янгидан-янги сеҳрли оҳанглар таратарди.

Кришна на кучда ва на ботирликда ҳеч ним тенглаша олмайдиган йигит бўлиб етишди. Кунларнинг бирида челақлаб қуйгандай қаттиқ ёмғир ёғди, дарё тошиб теварак-атрофга хавф сола бошлади. Шунда Кришна жуда катта тоғ бўлагини улкан соябондек ер устида ёмғир тингунча тутиб турди.

Еш қаҳрамоннинг шуҳрати кундан-кунга ортиб бораётганлигини эшитган Қанса уни макр билан пойтахтга келтириб ўлдирмоқчи бўлди. Уни бир ҳарбий мусобақага таклиф қилди. Кришна рози бўлиб тайинланган жойга — Машҳуруга қараб отланди. Қанса мамлакатнинг энг зўр жангчиларини Кришнани чопиб ташлашга тезлади, борди-ю, агар улар ҳам енга олмаса, Кришнага қарши қутурган филни қўйиб юборишга амр қилди.

Бироқ шўрлик Қанса бу йигитнинг енгилмас кучқудратини билмасди. Кришна фақат жангчилар билан қутурган филнигина эмас, балки Қансанинг ўзини ҳам ўша кунни ўлдирди.

У тахтни Қансанинг кўп йиллардан бери ер остидаги зимистонда азоб чекиб ётган кекса отасига қайтариб берди, ўзи эса қўшни шаҳар Дваракида подшолик қила бошлади.

Кришна қанчадан-қанча ёвуз душманларни енгиб, ўз одиллиги билан бутун жаҳонга донг таратди.

Кувёлар мусобақасини эшитиб, у ҳам Панчала пойтахтига келган эди. Уша камтар браҳманлар Пандавлар эканини унинг ўтқир ақли фаҳмлаган эди. У Пандавларнинг онасига таъзим қилди ва уларнинг ҳар бири билан самимий саломлашди.

Тенги йўқ жангчи Кришна уларга дўст бўлишни таклиф қилиб деди:

— Қаҳрамонона ишларингизда доим омад ёр бўлсин. Шуҳратингиз алангаси тагин баланд кўтарилсин.

Шундай қилиб, Пандавлар ҳали енгилиш нималигини билмаган садоқатли ва енгилмас Кришна билан дўст тутнишди.

ПАНДАВЛАРНИНГ ҚАЙТИШИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Ой юзли Драупади билан Аржунанинг тўй вақ-
ти-соати етганда Панчала подшосининг сарой
коҳини антанали маросимга тайёрлана бошлади. У му-
қаддас оловни ёқди, ёнига гулханга сепиладиган ёғ
тўла идиш ва келиннинг оёқларини бўяш учун қизил
ранг солинган товача ҳамда куёв-келиннинг бошидан
сепиш учун гурунч қўйди. Саройнинг ҳамма устунлари
ясмин гулчамбарлари билан безатилди, хушбўй тутат-
қи ва суналдал дарахтининг ёқимли ҳидлари ҳавони ту-
тиб кетди.

Шундан

— У пайт муҳтарам Кунти Аржунага шундай деди:
муқаддас олов атрофида айлантирасан. Бахтиёр бў-
линглар.

— Кунти

Аржуна ечир мени, онажон бир гапим бор эди,— деди
тўнғич онасининг оёқларига эгилиб,— бизда олдин
миз болака уйланиши керак деган қадимий урф-одати-
гиз ҳам. Биз подшозодалар бу урф-одатни бузмаслиги-
миз келганда фуқаролар олдида ёмон отлиқ бўлмаслиги-
қонун бўлади. Юдҳиштҳира Драупадига уйланаверсин — у
— дўйича ўшаники.

— Аржунанинг гапни айтдинг, ҳимматли ўғлим,—
деди ҳарсанд бўлиб Кунти.— Бешовингиз ҳам бир тан,
бир жонсиз, шунинг учун ҳам акангга қаллиғ ютиб ол-
ган экансан, бунинг ҳеч қандай номаъул жойи йўқ.
Майли урф-одат бўйича никоҳ ўқилаверсин.

Шундан урф-одат бўйича никоҳ ўқилаверсин.
ли Драупади қилиб, донишманд Юдҳиштҳира шаҳло кўз-
қиз эри Драупадига уйланди. Шаҳло кўзли бу соҳибжамол
бўлиши билан ҳар қандай қийинчиликларда ҳам бирга
батида аҳд-паймон қилди. Юдҳиштҳира ҳам ўз нав-
унинг хотинини доимо эҳтиётлашга, ўрни келганда
қилиш учун ҳатто укалари ҳам ўз жонларини қурбон
Тўйга тайёр эканини айтди.

— Га қимматга ўтгач, Панчала подшоси қаҳрамон Пандавлар-
берган матбаҳо ҳадялар берди. Душманларнинг додини
ўш Кришна ҳам уларга ажойиб совғалар юборди.

лар: а кунлари одамлар бир-бирига бундай дер эди.

— га м: Кўрдиларингми, совғалар ичида ипакдан тикил-
— йин, нозик кийимлар бор эди.

сизми Ҳа. Соф олтин қопланган араваларни айтмай-

— Филлар-чи, ҳар бири тоғдек келади-я.
— Чўри-ю, канизакларнинг эса ҳисоби йўқ.
— Олтин анжомлар билан безатилган отлардан га-
пиринг, войбуй.

— Подшоҳимизнинг ана шундай енгилмас иттифоқ-
чилари бўлишининг ўзи катта гап.

— Рост. Энди бу донгдор қаҳрамонлар мамлакат-
мизни ҳар қандай бало-қазодан ҳимоя қилишади. Биз
энди ҳеч кимдан қўрқмаймиз!

Халқ Драупадининг никоҳ тўйидан хурсанд бўлиб,
қудратли Пандавларни ана шундай хитоблар билан
табрикларди.

Тўй ҳақидаги хабар кўр Дҳритараштрага етиб бор-
ганда у барча маслаҳатчиларини чақириб, йўл-йўриқ
сўради.

— Сен, шаҳаншоҳ, Пандавлар олдида ўғлингнинг
гуноҳини ювишинг керак,— деди шаҳзодаларнинг бобо-
си улуғ донишманд Бҳишма.— Биз уларни ёниб кетди
деб йиғлагандик, энди билсак, худо ўзи уларга шафқат
қилган экан. Уларни пойтахтга чақир, меҳрибонлик би-
лан кутиб ол, ахир улар сенинг марҳум уканг — мам-
лакат подшошининг болалари-ку.

— Уларга подшоликнинг ярмини қайтариб бериш
лозим, бу уларнинг қонуний ҳақи, ахир,— деди масла-
ҳатчи Видура.

— Тўғри, улар билан энди жанжаллашиб бўлмай-
ди: сон-саноқсиз қўшинга эга бўлган Панчала подшоси,
тағин қанчадан-қанча баҳодир жангчи иттифоқчилари
бор,— деди мураббий Дрўна.

Подшо Дҳритараштра оқилона сўзларга кулоқ со-
либ Видурани Пандавларни айтиб келишга юборди.
Беш оғайнига доно маслаҳати билан оловли қасрдан
қутулишга ёрдам берган бу донишманд зўр хурсандчи-
лик билан аравага ўтириб, Панчала пойтахти томон жў-
наб кетди.

Пандавлар ўз ватанларига Драупади ва муҳтарам
оналари билан қайтиб келиб Дҳритараштра ҳузурда
ҳозир бўлдилар.

Дурўдхўна ва унинг ёвуз дўстларидан ташқари бу-
туни мамлакат аҳолиси уларни қутладилар, севинган-
ларидан бир-бирларини қучоқлаб йиғладилар. Гўё бай-
рамнинг поёни йўқдай эди.

Кўр Дҳритараштра Юдҳиштҳирага шундай муро-
жаат қилди:

— Эй саховатли Кунтининг ўғли, гапларимга кулоқ

сол. Тахт ҳаммамизникидир. Бундан буён бирдан-бир ташвишимиз фуқароларга ғамхўрлик қилиш бўлмоғи лозим. Мамлакат фаровонлиги, халқ бахти-саодати учун орамизда доимо осойишталик, тотувлик бўлиши керак. Сизлар билан ўғилларим ўртасида бўлиб ўтган жанжалларни эшлаш кўнглимга беҳад ғашлик солмоқда. Дурўдхўна билан укаларининг гапини эшитиб, сизлар билан ярашишнинг иложи йўқ эканлигига ишонмоқдаман. Шунинг учун Пандавлар Кауравлар билан бир шаҳарда яшамаслиги лозим. Подшоликнинг ярми сизларники бўлсин, пойтахтингиз боболаримизнинг қадимий шаҳри Индрапрастҳа бўлсин.

Олижаноб Юдҳиштҳира тоғаси қошидан эгилиб, адолатли ҳукми учун унга ташаккур билдирди. Сўнг қаҳрамон Пандавларнинг ҳаммаси араваларга чиқишиб, отларини Индрапрастҳа томон елдириб кетдилар.

Харобазор бўлиб ётган эски шаҳар ўрнида жаҳоннинг барча шаҳарларидан гўзалроқ ажойиб пойтахт қурдилар. Шаҳар атрофи қалин девор ва денгиздай чуқур хандақлар билан қуршалган эди. Унинг оппоқ қасрлари тонг булутларига ўхшарди. Ярқираган ибодатхона томлари най камалаклар билан беллашарди. Бу шаҳарнинг кўчаларига доими хушбўй сувлар сепилган бўлиб, фонтан, ариқ, ҳовузлардан муздек шабада эсиб турарди. Бозорларда доимо турли хил савдо моллари бўларди, жаҳоннинг ҳамма томонидан савдогарлар филлар ва туяларда қимматбаҳо нарсалар олиб келарди. Шаҳар аҳолиси бошқа шаҳарликлар фақат байрамлардагина киядиган кийимларни иш кунда кийиб, маъмурчиликка ҳисса қўшиб тинчгина меҳнат қилишарди. Улар фаровонлик ва бахтиёрликдан хурсанд бўлиб, Пандавларнинг буюк донишмандлиги ҳақида қўшиқлар тўқидилар.

Юдҳиштҳира тахтга ўтирди, тенгсиз ва қудратли подшо бўлиб қолди. У хушфезъл, сабр-қаноатли, вазмин, сахий, бағри кенг киши эди. Мамлакати гуллаб яшнади.

Бир йилдан сўнг Драупади ўғил туғди, бир йилдан кейин яна ўғил кўрди, шундай қилиб бу садоқатли аёл беш ўғилнинг онаси бўлди.

АРЖУНАНИНГ УИЛАНИШИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Кунлардан бир куни Аржуна ўша машҳур Кришна билан учрашиш учун Дварак шаҳрига жўнадн. Пандавлар орасида Аржуна у билан қадрдон дўст бўлиб қолди. Иккови ҳам енгилиш нималигини билмаган моҳир жангчилар эдилар. Уларнинг иккови ҳам гўзаллик ва сахийликда офтоб мисол жаҳон кўрки эдилар.

Улар бир-бирлари билан меҳрибон инилардай қучоқлашиб кўришдилар. Кришна бу мислсиз қаҳрамон шарафига бутун шаҳарни беқиёс қилиб безатишга амр қилди. Минг-минглаб Дварак аҳолиси қаҳрамони табриклаш учун кўчаларга чиқдилар.

Аржуна билан Кришна вақтларини овда ва ҳар хил маишатда ўтказа бошладилар. Шамолдан ҳам тез учар отлар билан ўрмонларда даҳшатли тўнғизларни қувладилар, филга ўтириб йўлбарсларни таъқиб қилдилар ва пиёда лочин овига чиқдилар. Уларнинг ўқи нишонга бехато тегар, ханжарларининг зарби момақалдироқ кўчига тенг эди.

Кечқурунлари созанда ва раққосалар билан дарё

бўйига боришар ва чўмилиб роҳатланишарди. Дварада ҳаёт кетма-кет ёрқин байрам ва меҳмондорчиликка уланиб кетарди.

Зиёфатлардан бирида Аржуна Кришнанинг гўзал синглиси Субҳадрани кўриб қолди. Шаҳло кўзли соҳиб-жамол Субҳадра бу ажойиб жангчининг нигоҳини ўзига тортиб қўйди. Оломон орасида у гулзор ичидаги раъно гулдай ажралиб турарди. Шундай қилиб, Аржуна ҳамма кўнгил очарларни унутиб кеча-кундуз Субҳадра ҳақида ўйлай бошлади.

— Эй баҳодир шоҳ, нега бу қадар ўзгариб кетдинг,— деди унга Кришна.— Оҳ тортиш, ҳаяжонланишининг сабаби нимада? Менга сирингни айт, балки оғирингни енгил қила оларман.

— Эй одампарвар зот, синглингни латофатда тенгсизлигини кўрмаяпсанми? Шаҳло кўзларга умрбод асир бўлиб қолиш учун у билан бир марта учрашининг ўзи кифоя-ку. У менинг қаллиғим бўлишига тўла ишонмаганимдан кейин кўнглим қандай ором олсин?— деб жавоб қилди хўрсиниб Аржуна.

— Ҳамма гап шунда бўладиган бўлса, кўнглинг тўқ бўлаверсин. Синглим ҳам сенга айрича кўз билан қараб юрибди. Менга қолса, сен билан қариндош бўлишига бажону дил розиман, ҳатто ўзимни ғоят бахтиёр ҳисоблайман.

— Гапларингни эшитиб дунёга қайта келгандай бўлдим!— деб хитоб қилди Аржуна.— Синглингни сўрайман.

— Бироқ шуни билиб қўй,— деди Кришна,— уни куёвлар мусобақасини ўтказиб эрга беришмоқчи. Агар кутишга сабрнинг чидамаса ўзинг биласан, унда жангчиларнинг қилиғини қилиб, қизни ўғирлаб кет.

— Очиғи, Дваракига сон-саноқсиз куёвлар келишини кўргани кўзим йўқ, чидолмайман. Қутиб ўтириш жангчининг иши эмас, деган гап тўғри, яхши эслатдинг,— деди қатъий Аржуна.

Субҳадра дугоналари ва мулозимлари билан тепаликдаги чакалакзорга чирмовиқ гулларни томоша қилгани кетганда, Бҳараталар авлодининг бу жасур арслони унинг орқасидан олтин аравасида йўлга тушди.

— Вой ўлмасам, дугоналар, тепамизда момақалди-роқ гулдураяптими?— деб Субҳадра атрофини тилда ранг асаларилардай қуршаб олган дугоналаридан ташвишланиб сўради.— Қизлар, эшитяпсизларми, ер, осмонни гулдурос титратяпти?

Латиф ва ҳуркак соҳибжамол қиз шу сўзларни айтиб тамом қилмаган ҳам эдики, соқчилар даҳшат ичида қуролларини ташлаб ҳар қаёққа қараб қочиб кетишди, Аржуна қизга яқинлашди. Совути оловдай порлаб турган қаҳрамон ўйноқи отларини бир зум тўхтатиб Субҳадрани илди-кетди. Мулозимлар ўзига келганда араванинг чанги ҳам кўринмасди, фақат тоғ томондан узоқлашиб бораётган гулдирак товушидай элас-элас қалдироқ эшитиларди, холос.

Аржуна уятчанг қизни пойтахтдаги қасрига олиб борди, у куёвининг онасига, акаларига, малика Драупадига одоб билан таъзим қилди. Хурсанд бўлиб кетган Драупади уни қадрдон синглицсидай бағрига босиб дуо қилди:

— Униб ўсинглар. Ҳеч қачон эрингинг ғаними бўлмасин.

Субҳадра ҳам унга:

— Подшо Юдҳиштҳирага ҳам қасд қилганлар паст бўлсин,— деб жавоб қилди.

Субҳадра ҳамма билан апоқ-чапоқ бўлиб Пандавлар саройида бахтли ҳаёт кечира бошлади. Кўп ўтмай у ерга Кришна ҳам синглицсига беҳисоб тўёна олиб келди.

Тўй тантанасида шаҳар аҳолиси беҳисоб бойликлардан баҳраманд бўлиб Пандавларнинг сахийлигини кўнларга кўтарди.

Хайрли кунларнинг бирида Субҳадра Абҳиманья исмли ўғил туғди. Бундан севиниб кетган Аржуна мамлакатдаги ҳамма фуқарога олтин безаклар, ҳар хил матолар, от ва сигирлар совға қилди.

Киши кетса доим ҳақ йўлдан
Мукофотин кўрар оқибат.
Яхши иши, яхши ниятин
Мевасидан шод бўлар албат.

Алданишнинг зўри, ҳукмидан
Кимки озса тўғри йўлдан,
Лекин яна қайтса ҳақ йўлга
У ҳам кўрар эҳсон шубҳасиз.

Кимки қонун ва адолатдан
Юз ўгириб, номус овозин
Бўғиб эгри йўлдан кетса гар,
Уни қарғиш, унутиш кутар.

Дурӯдхӯна доимо Индрапрастҳага айғоқчилар юбориб, Пандавларнинг ҳар бир қадамини кузатиб турди, уларнинг қайси мамлакат подшоси билан учрашгани-ю, нима гап бўлгани — ҳаммасини таъқиб қилди, ҳатто уларга яхши кўриниб, юрагига кириб олишга интилди. Уларни подшоликдан маҳрум қилиб, ёлғиз ўзи ҳокими мутлақ бўлиш ниятидан қайтмади. У Пандавлар даврида турмуш гул-гул яшнаётгандан чидай олмай, лабларини қони чиққунча тишларди. Лекин у ўша заҳоти ўз ўзини юпатарди: «Майли, ҳозирча бўлгани бўлаверсинчи. Барибир узоққа бормайди. Уларнинг пайини қачон бўлмасин қирқаман. Ниятimgа етиш учун яна нималар қилишим лозимлигини замон кўрсатади».

УЛУҒ ФИДОЙИЛИК ҚИЛИШ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Мамлакатни адолат билан идора қилаётган Юд-ҳиштҳира тез орада зўр обрў қозонди, теварака-атрофдаги золим ҳукмдорларни, умрларини жанжал ва уруш билан ўтказаетган кўпгина подшоларни ўзига бўйсундирди. Қишиларга бахт берувчи, зулмни йўқотувчи бу подшонинг шуҳрати оламга ёйилди.

Қулларнинг бирида Кришна унга шундай деди:

— Эй ҳурматли шоҳ, сени шаҳаншоҳ деб атайдиган вақт келмадими? Ҳамма мамлакатларнинг подшоларини чақириб, улар даврасида ўзингни бутун ер юзининг ҳукмдори деб эълон қиладиган, дунё ташвишларини бўйнингга олиб, фидойилик қиладиган вақтнинг етмадими? Қара, қанчадан-қанча мамлакатларда зулм ҳукм сурмоқда, қанчадан-қанча одамлар беҳуда урушлар қурбони бўлмоқда, қанча-қанча шаҳарлар вайрон бўлмоқда. Бу подшолар сенга кўнгилли равишда тобе бўлиб, ҳақиқат ва адолатга ҳам бўйсундилар, уларнинг ҳам юртларида осойишталик ҳукм суради, уларга ҳам фаровонлик ёр бўлади.

— Бу гапларда ҳикмат бор,— деди Аржуна Юд-ҳиштҳирага мурожаат қилиб.— Агар сен шаҳаншоҳ бўлсанг, авлодимиз шуҳрати яна ошади, фуқроларнинг тағин ҳам осойиштароқ бўлади.

— Борди-ю, бирорта подшо адолат йўлини тан олмай сенга бўйсунидан бош тортадиган бўлса, ундай итбатсиз подшони ўлдирамиз,— деб қўшнимча қилди қудратли Бҳимасена.

— Жуда тўғри, бундай кўргилик Жарасандҳанинг бошида ҳам бўлса керак,— деб уларнинг гапига қўшилди Кришна.— Бу пасткаш, разил подшо катта кучга эга бўлганидан кўп мамлакатларни босиб олди, ҳукмдорларини эса ўлдирди, зиндонларга ташлади, бошқаларнинг молини ўғирлайди, бировларнинг хотинларига зўрлик қилади. Агар ер юзидан шу ёвуз йўқолса, унинг қўл остидаги ҳамма халқлар учун улуғ байрам бошлангандай бўларди.

— Ундай бўлса дарҳол уни йўқ қиламиз,— деди Бҳимасена қизишиб, таёгини айлантира-айлантира.

— Уни ўлдириш осон эмас,— деди Кришна,— унинг мўъжизакор кучи бор. Шунинг учун ҳар қандай қудратли подшолар ҳам уни енга олмаган.

— У ҳақда билганларингги бизга ҳикоя қил,— деб илтмос қилди Юдҳиштҳира.

Кришна Жарасандҳа ҳикоясини бошлади.

— Бу пасткашнинг отаси узоқ вақт фарзанд кўрмаган. Тангрига қурбонлик бериш учун ўрмонга бир авлиё дарвишнинг масканига икки хотинини олиб жўнаган. Қурбонлик қилаётганда дарахтдан эзилиб пишган манго узилиб тушган. Дарвиш мангони подшога бериб иккала хотинига ўшани егизишни буюрган. Туғилган ўғлини эса ҳеч қандай қурол билан ўлдириб бўлмаслигини айтган. Подшо мангони иккига тенг бўлиб, иккала маликага берган. Вақт-соати келиб иккала малика ҳам туққан, бироқ хурсандчилик ўрнига подшонинг қалбини зўр алам қоплаган. Болаларнинг ҳар бири яримтадан бўлиб, нафас ҳам олмас, эшитмас, кўрмас, хуллас ҳеч қандай ҳаракат қилмас экан. Ғамдан адойи тамом бўлган маликалар канизларни чақириб мажруҳ болаларни латтага ўраб, кўчага ташлаб келишга буюришган. Канизак шундай қилган ҳам. Ярим кечада ўша шаҳар кўчаларида одам гўштига ташна бўлиб оч ракшас хотин изғиб юрган. У яримта болани топиб олган. «Иккинчи ярмини топмагунча буни емайман»,— деб ўйлаган, атрофга очкўзлик билан тикила бошлаган. Яқинроқдан унисини ҳам топган, иккала ярим болани ейишга ҳозирланган. Бироқ унинг кўзи олднда улар бирикиб, рухсорида шаҳзодалиги кўриниб турган бир бола пайдо бўлган. «Қандай улуғ мўъжиза!— деб ўйлаган ракшас хотин.— Нима қилсам экан? Борди-ю, бу болани еб қўйсам, бунинг отаси биз маскан қурган ўрмонга ўт қўяди, авлод-аждодим билан оловда ёниб кетаман. Яхшиси эрталаб буни саройга элтиб берай». У шундай

қилган. Қувониб кетган подшо рақшас хотинга мўлкўл совғалар берган, ўғлини қўлига олиб, уни тангрилар паноҳида асрашини тилаган. Шундай қилиб бу бола саройда икки онани эмиб, бўталоқдай ўса бошлагақ. Лекин шу билан бирга у рақшас хотиннинг қўлида қайта оламга келганидан ёвуз кучга ҳам эга бўлган. Бола балоғатга етиб, тахтга ўтирган-у лекин сизларга олдин айтганимдек золим подшо бўлиб чиққан,— деб шавкатли Кришна ҳикоясини тугатди.

— Пайсалга солишнинг кераги йўқ, яхшиси уни ҳозироқ ўлдириш керак!— хитоб қилди Аржуна.

— Эҳ, уни жангларда бир неча бор қилич билан қийма-қийма қилганмиз, лекин унинг танаси яна аввалгидек бирлашиб кетаверади,— деди Кришна.— Уни қурол билан ўлдириб бўлмайди.

— Ундай бўлса мен уни қуролсиз ўлдираман,— деб аҳд қилди Бҳимасена ва араваси томон йўл олди.

У билан бирга қадрдон дўстлари Кришна ва Аржуна ҳам жўнашди. Улар золим подшо юртига етиб, ён томондаги дарвозадан саройга киришди. Жарасандҳа подшозода бўлган бу арслон йигитларни иззат-ҳурмат билан кутиб олди ва дастурхонга таклиф қилди, лекин улар таклифни рад этишди, саломига ҳам алик олишмади. Пандавлар қалбаки алик олиш билан оғизларини ифлос қилишни истамадилар.

Жарасандҳанинг ажабланаётганини кўрган гапга моҳир Кришна унга шундай деди:

— Эй подшоҳ, буларнинг иккови ҳам ярим кечгача бир оғиз ҳам гапирмасликка қасд қилишган. Шунинг учун меҳмонларга ажратилган хоналардан бирига буларни олиб киришга амр қил.

Жарасандҳа ярим кечада келиб: «Қимсиз» деб сўради. Ортиқ жим туриб бўлмас эди:

— Биз сенинг душманингмиз, шу сабабли ён томондаги дарвозадан кирдик, тузингни тотмадик. Биз сени адолатсизлигинг учун, боққинчилигинг учун, қўшни подшоларнинг бошига етаётганлигинг учун ўлдиргани келдик. Курашга ҳозирлан, қайси биримиз билан жанг қилишингни айт.

Қўрқув нималигни билмаган мағрур Жарасандҳа забардаст Бҳимасенани танлади. Кураш дарҳол бошланиб кетди. Баҳорда қутурган филлардай беқиёс кучга эга бўлган икки жангчи бир-биринга рўпара бўлди. Улар баҳайбат қоядай ерга гумбурлаб йиқилишар ва яна ғабланган шерлардай бир-биринга ташланарди. Ун уч

кечаю ўн уч кундуз олишиб, бир-бирларини енгиша олмади. Ўн тўртинчи кун Жарасандҳада чарнаш аломатлари сезила бошлади. Шунда Кришна Бҳимасенага деди:

— Энди вақти етди!

Бҳимасена бутун кучини тўплаб туриб Жарасандҳанинг оёғидан ушлади, боши тепасида айлантриб туриб ерга урди ва уни иккига бўлиб ташлади. Золим ҳукмдор ана шундай ҳалок бўлди.

Бандиликдан қутулган подшолар, жангчилар ва оддий одамлар халоскорларни чексиз хурсандчилик билан олқиншладилар ва бундан буён доимо улар билан бирга бўлишга ваъда бердилар.

Дунё тинчиб қолди, фақат биттагина подшо бу ёвузнинг ўлишидан қайғуга тушди. Бу Жарасандҳанинг дўсти Шисупала эди. У кўнглининг энг тўрида Пандавларга ва Кришнага нисбатан кек сақлар, уларни шарманда қилиш, ишқилиб бирор зиён келтириш учун пайт пойлаб юрарди.

Шиддатли қаҳрамонлар Жарасандҳани ўлдириб, Индрапрастҳа шаҳрига қайтдилар.

Юдҳиштҳира эса шаҳаншоҳликка, улуғ фидойилик қилишга ҳозирлик кўрарди. Турли мамлакат ва халқлардан адолатпарвар подшога ўзларининг садоқатини билидириш учун ҳукмдорлар, вакиллар кела бошлади. Халқпарвар шоҳ саройига Кауравлар ҳам ҳурматли оқсоқол Бҳишма, мураббий Дрўна ва кўпгина дўстлари ҳамда сафдошлари билан келди. Қарна билан ёвуз ниятли Шисупала ҳам, яна кўпгина одамлар ҳам келишди.

Пандавларнинг ҳаммасини меҳмон сифатида иззат-икром билан кутиб олишди. Ҳар бир кишига ювиниш учун сув, сандал ҳиди келадиган янги кийим, хуштаъм, ширин таомлар берилди.

Ҳамма подшолар йиғилгач, Юдҳиштҳира Кришнага мурожаат қилиб, унинг улуғворлигини, жасорати ва қудратини мақтаб гапирди. Подшоларнинг бу йиғиндаги ҳамма одам Кришнанинг худоларга монандлигига ва фазилати билан бутун оламни нурлантриб турганига қўшилдилар, тан бердилар.

Фақат подшо Кишупалагина сапчиб ўрнндан турдида, гапни бўлди:

— Нега сен,— деб бақирди у,— бемаъни одам, бу подачини кўкларга кўтарасан? Бу ерда наҳотки мақтовга арзигудек бирор подшоода топилмаса? Эй под-

шолар, айтинг-чи, нега энди унга зўр ҳурмат кўрсатилар экан? Биз болалигимиздан бўён чавондозлик қиламиз, подшолик йўриқларини ўрганамиз, бу эса пода боқиб най чалган, холос. Нега жим турибсизлар, бизни бу ерга ҳақорат қилиш учун олиб келишганини кўрмаяпсизларми?

Подшолар йиғинида жанг суронига ўхшаш шовқин кўтарилди. Ҳамма қўли ва қуролларини силкитиб бақира бошлади. Баъзилар Шишупаланинг сўзларидан ғазабланиб, Кришнани мақтаса, бошқалар Юдҳиштҳиранн ўз меҳмонларига ҳурматсизлик кўрсатгани учун айблай бошлади.

Буни кўрган Юдҳиштҳира бобокалони Бҳишмага мурожаат қилди:

— Кўряпсанми, муҳтарам зот, бу подшолар денгизи ғазабда кўпираяпти. Улуғ фидойилик қилишда қоида бузилмаслиги учун нима қилишим лозим, айт?

— Қара, Кришна хотиржам, унинг улуғвор қудрати ҳам уйқуга кетгандай,— деб жавоб қилди Бҳишма.— Шунинг учун унинг душманлари ухлаб ётган йўлбарс олиндаги итлардай ириллашга журъат қила олади. Бу виждонсиз, Шишупала то Кришна бирорта бармоғини қимирлатиб қўйгунча шерлик қилаверади. Шу сабабли сен ҳам хитиржам бўл, жанжаллардан хавфсирама.

Домо Шишупала қўпол, такаббур эди. У муҳтарам Бҳишмага одобсизлик билан деди:

— Ҳой аҳмоқ чол сен кўп алжима! Сен ўз авлодинини шарманда қиляпсан. Сенинг гапингга қулоқ солган одамлар ҳам кўрнинг орқасидан эргашиб бораётган сўқирларга ўхшайди. Бир пасткаш подачи Кришнани мақташга нечун журъат қиляпсан? У қандай иш кўрсатибди? Сен валдирайсан, холос. Гапинг қилаётган ишингдан анча йироқ. Болалигимда бир ғоз ҳақида ривоят эшитгандим. У денгиз қушларини яхшилик қилишга, ўзи учун денгиздан балиқ олиб чиқишга ўргатибди. Қушлар сувга шўнғиганда, у ҳаммасининг туҳумларини еб қўяр экан. Сен ўша ғозга ўхшайсан. Биласанми, қушлар уни нима қилишган? Ўлдиришган. Эй пастарин, билдингми? Энди ҳеч қачон беҳудага валдирама.

Бу гапини эшитган баҳодир Бҳимасена шундай ғазабландики, кўзлари чўгдай қизариб кетди, қошларининг ўртасида катта ариқдай ажин пайдо бўлди. У қутурганича одобсизга қўл кўтарди. Лекин кекса Бҳишма уни қайтарди:

— Қўй, Бҳимасена, инсонсифат бу бўрнини сен ўлдирмайсан. Буни бошқа биров бажаради. Шишупала туғилганида унинг тўртта қўли, учта кўзи бор эди. Онаси уни кўриб оҳ-воҳ чекиб йиғлаган. Лекин кунларнинг бирида она сеҳрли овоз эшитиб қолган: «Йиғлама. Уғлингни ҳеч ким ўлдира олмайди. Уни йўқ қиладиган оламда фақат битта одам бор». «Оҳ юрагимга қайғу соладиган ўша кишини қандай билсам экан?»— деб сўраган шунда Шишупаланинг онаси. Тагин сеҳрли овоз эшитилган: «Тез кунда саройингга оламнинг турли жойларидан меҳмонлар тўпланади. Сен ўғлингни уларнинг ҳар бирининг тиззасига бирма-бир ўтқазиб чиқишинг керак. Қачонки унинг иккита ошиқча қўли ерга тушганини, учинчи кўз йўқолганини кўрсанг, яхши эсингда тут, ўша пайтда ўғлингни ким тиззасида олиб ўтирган бўлса, ўша унинг қотили бўлади». Шундай деб, сирли овоз тинган. Она худди ўшандай қилган. Шишупала ҳозиргина ўзи пасткаш подачи деб сўкиб турган баҳодир Кришнанинг қўлида ўлиши керак экан, она буни синаб кўрган.

Бу ҳикояни эшитган Шишупала заҳарли илондай ўрnidан сапчиб турди ва Кришнага ёниб турган кўзларини тикиб бақирди:

— Сени ҳам, сен пасткашни бу ерда мақтаётганларни ҳам жангга чақираман!

Кришнанинг қўлидаги чархланган болта бир зум ичида ҳамманнинг кўзини қамаштириб, ярқиради. Кўз очиб юмгунча вақт ўтмай Шишупаланинг бошсиз гавдаси яшин урган қудратли қоядай ерга гурсиллаб йиқилди.

Ҳамма адолат тантана қилганини англади. Подшолар донолик ҳомийси Юдхитхирага, донишмандлар донишманди Бҳишмага, оламни зулм ва адолатсизликдан пок қилган Кришнага зўр ҳурмат кўргазиб, олтин ўриндиқларга хотиржамлик билан ўтирдилар ва Улуғ Фидойилик маросимини қадимий урф-одатлар бўйича ўтказдилар.

ЯНГИ ФИТНА ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Улуғ Фидойилик маросими ўтказилгандан кейин подшолар Индрапрастҳа шаҳрини тарк этиб, ўз мамлакатларига жўнаб кетишди. Кауравлар ҳам жўнашди, Дурўдҳўна эса, ўз ҳасадгўйлигини қондириш

мақсадида озгина муддатга Пандавлар саройида қолди. У қадимий қаҳрамонларнинг улуғ ва мислсиз жасоратлари тасвирланган деворларни, қўлларини юз минг хил усулда, бошларини минг хил усулда мақом билан ўйнатувчи сарой раққосаларини кўриб кўнгли баҳра олди. У дераза ва айвонларни қанча қимматбаҳо тошлар беаб турганини, уйларга қанча олтин шамдонлар қўйилганини, отхоналарда қанча от ва филлар боғлиқ турганини ҳисоблаб чиқди. «Агар шу бойликлар меники бўлганда жаҳоннинг ҳамма подшолари Юдҳиштҳиранинг эмас, балки менинг оёқларимга эгилган келишган бўларди. Манови қўлларини жуфтлаб менга салом бераётган индамас, мағрур Драупади ҳам ёқимли қўшиқлар айтиб роҳат боғишловчи итоаткор канизим бўлган бўларди», — деб ўйлади у.

Унинг бошини ана шундай ёмон фикрлар ҳар қадамда банд қилиб турарди.

Ҳаммасидан ҳам Пандавларга ва уларнинг атрофидаги одамларга кулги бўлгани унга алам қиларди.

Бу шундай бўлган эди. У сарой хоналарини айланиб юриб, пол ўрнида тиниқ сувли оромбахш ҳовуз кўрди. У этагини кўтариб қизиб кетган оёқларини сувга тикди. Бироқ оёғи сув ўрнига қаттиқ ва силлиқ биллурий полга тегди, илондай буралиб, йиқилиб тушишига сал қолди. У ерда бўлганларнинг ҳаммаси доимо туя сингари кеккайиб юрадиган такаббур подшонинг аҳволини кўриб роса кулишди.

Ҳазабланган ва уялган Дурўдхўна одамларга кўринмаслик учун тез юриб боққа чиқиб кетди. Йўлакдан чопиб бораётиб яна битта биллурий кўлга дуч келди, унинг соҳилида Бҳимасена кўкатлар ичида баҳайбат дарахт таналаридай забардаст қўлларини икки ёққа ёзиб ётарди. Уша ерда бошқа Пандавлар ҳам тамарҳиндийлар соясида дам олиб ётишарди. Дурўдхўна ўзини алдаш мумкин эмаслигини уларга кўрсатиш мақсадида ярқираб турган кўл бетига оёқ қўйди ва ўша заҳоти шاپиллаганича сувга йиқилди, чунки бу ҳақиқий кўл эди.

Бҳимасенанинг гулдуреган қаҳқаҳасидан осмондаги булутлар ларзага келди, Аржунанинг кулгиси эса тоғ селига ўшарди. Ҳазабланган Дурўдхўна шу заҳоти саройга қайтди ва чопиб бораётиб тоза ҳаводай тиниқ, кўзга кўринмас биллурий эшикка бошини уриб олди. Бу зарбдан эшнк очилиб кетди, Қауравлар подшоши

залдан чопиб бораётиб яна қаршисида битта шунақа эшикни кўрди. У қўлларини олдинга чўзиб, бор кучи билан уни итаришга интилди-ю, бироқ мункиб йиқилди, чунки эшик катта очиқ эди. Дурўдхўна мулозим ва қулларнинг кулгиси остида калака бўлиб ғазаб ва хўрланишдан ўзини унутган ҳолда дарҳол Индпрастҳани ташлаб, ўз пойтахтига қараб жўнади.

Унинг қалби Пандавларга қарши кек ўтида ёниб, жазирама офтобдаги ариқчадай қуриб қолди. У сарой ичида бамбук қафасидаги йўлбарсдай ўзини у ёқдан-бу ёққа ура бошлади у фақат бир нарсанинг — амаки-ваччаларидан ўч олиш, уларни бойликдан, улуғворликдан, шуҳратдан, ишқилиб нимага эга бўлса, ҳаммасидан маҳрум қилиш орзусида ёнар эди.

Уша кунлари Кауравларникида уларнинг тоғаси Шакуни меҳмон бўлиб турарди. Унинг хулқ-атвори Дурўдхўнаникидан қолишмас эди. У жиянига кўп марта ёвуз ишларни қилишни ўргатган ва Пандавларга душманлик қилишда унинг яқин маслаҳатчиси бўлган эди.

— Оҳ тоғажон, ортиқ мен бундай ҳолда яшай олмайман,— деб шикоят қила бошлади Дурўдхўна,— бунга ортиқ чидолмайман. Мен ўзимни ё ўтга, ё сувга ташлайман, ё заҳар нчаман. Қандай йигит ўз душманларининг бемалол яйраб-яшнаб юришларига хотиржам қараб тура олади? Ким уларнинг омади юришганида азобланиб, ўзининг омадсизлигини эсламайди?! Пандавларни енгиш учун нима қилиш керак?

— Ғалаба ҳақида ўйламаслик керак,— деди айёр Шакуни,— сен уларни енгиш учун кўп марта уриниб кўрдинг, бироқ тақдир уларга кулиб боқди. Сен ҳатто уларга ҳийла билан панд бермоқчи бўлдинг, эсингдами? Уларни бир-бирига қайрашга, ўзингга оғдиришга, бу қудратли ботирларни якка-якка ўлдиришга ҳам уриндинг. Шу ниятларинг амалга ошдимми? Тезоб дўстинг Карна сенга нималар дегани эсингдами? «Сусткашлик қилма! Пандавлар дўст орттирмасдан, енгилмас армия тўпламасдан олдин тезроқ шошил. Улар кучаймасдан туриб куч билан мажақлаб ташла. Эсингда тут, жасорат кўрсатиш жангчи учун қонун». Лекин сен Карнанинг гапларига қулоқ солмадинг, унинг гаплари ҳақ эди, чунки энди Пандавларнинг кучини синдириб бўлмайди.

Бутун мамлакатни қўлга олиш учун мен нима қилишим керак? Эҳ, нега энди отам кекса Бҳишма билан

Видуранинг гапига кирди? Агар мамлакатнинг ярмини Пандавларга бермаганимизда улар бундай қудратга эга бўлишармиди?— деб Дурӯдхўна алам билан зорланди.

— Мен жанг қилмасдан Юдҳиштҳирани енгил йўлини биламан,— деди қари тулкидан ҳам айёр Шакуни.

— Сен менга ҳаёт ҳады қилаётирсан, эй одамларнинг сараси,— деб қичқирди Дурӯдхўна.— Оҳ, айтгин, тезроқ айтгин, у қанақа йўл экан, нима қилишимиз керак?

Шакуни шундай деди:

— Ҳаммангиз ҳам энг донишмвнд ҳамда одил подшо Юдҳиштҳиранинг битта ожиз томони борлигини унутиб қўйгансиз. Ушандан фойдаланиб, биз уни сенга бўйсунушга мажбур қиламиз.

— Оҳ, имиллама, тезроқ айтсанг-чи. Сабрим тугаган, юрагим ёрилиб кетай деяпти. Унинг қандай ожиз томони бор?— деб Дурӯдхўна уни шошилтирди.

— У соққа ўйнашни яхши кўради. Жангчиларга ўша ўйинни ўйнаш учун қонуний рухсат бор, бунинг ҳеч қандай, ёмон томони йўқ. Бироқ адолатпарвар подшо ҳалол ўйнайди, бу унинг ожиз томони. Соққа ўйинида ҳаммани юта олишим оламга маълум. Сиримни сўрама, лекин бу ўйинида одамларни, худоларни ҳам бир чўқишда қочиранман. Мен Юдҳиштҳирани юта оламан, бунга ишончинг комил бўлаверсин.

— Бу жуда зўр бахт, севинч бағишлайди. Худди ана шундай қилиш керак!— қичқирди Дурӯдхўна бениҳоя хурсанд бўлиб.— Лекин Юдҳиштҳирани бу ёққа ким чақиради? Доим уни таҳқирлаб келганим учун у менинг таклифимни қабул қилмайди.

— Бу иш отангинг қўлидан келади. Юдҳиштҳира доим кўр амакисининг гапига кириб келган, уни ҳурмат қилади,— деди Шакуни.

Шундай қилиб, икки ёвуз ниятли киши кекса подшо Дҳритараштранинг ҳузурига йўл олдилар.

— Эй шаҳаншоҳ, мана, қаршингда тўнғич ўғлинг турибди,— деб гап бошлади Шакуни.— Юзи Ҳималай тоғларининг қоридай оқариб кетган, нигоҳи сув қуйилган ўтдай сўниқ, қалби оҳ-воҳ, йиғи-сиғидан парчаланмоқда.

— О, бундай даҳшатли ғам-аламнинг боиси нимада экан?— ташвишланиб сўради кекса Дҳритараштра.—

Балки бирор киши тахтимиинг соҳибини хафа қилдими, ким унинг ғазабини келтирди экан?

— Йўқ, шоҳим, гап бошқа ёқда. Унинг кўнглини битта орзу қамраб олган, агар шу амалга ошмаса, ўғлингга қийин бўлади бардош бера олмайди,— деб давом этди Шакуни.

— Тўғри, отажон,— деб унинг гапига қўшилди Дурўдхўна.— Агар сен ёрдам беришни истамасанг, ўзимни ўлдираман.

— Сен учун ҳамма нарсага тайёрман, ўғлим, бироқ сен тезроқ айт-чи, сени қийнаётган нима экан ўзи?

— Мен шавкатли подшо Юдҳиштҳира билан соққа ўйнашни истайман. Тезликда унинг олдига чопар юбортир.

— Агар шу билан кўнглинг тўладиган бўлса, мен розиман. Шу бугуноқ ўйин ўтказадиган махсус бино қурилсин. Бу бино кўриниши билан кўнгилларни хушнуд қилсин учун унга нақшлар ўйишсин. Бошқа подшолар ҳам томошага таклиф қилинсин.

Кекса Дҳритараштра гапини тугатар-тугатмас ўймакор усталарнинг болғаси ишга тушди, шаҳар дарвозасидан турна қатор бўлиб филлар чиқди. Филбонлар қизил ва қора дарахт, хушбўй сандал, хипча бамбуқлар келтириш учун ўрмонга қараб кетдилар. Йўлларнинг чангини чиқариб ҳар томонга чопарлар жўнади. Бутун мамлакат бўйлаб тез кун нчида соққа ўйинида иштирок этиш учун саховатли Юдҳиштҳира келади, деган овоза тарқалиб кетди.

Дурўдхўна пальма дарахти ипидан тўр тўқийдиган балиқчидай моҳир маслаҳатчига мурожаат қилганидан ҳам беҳад бахтиёр эди.

Кимки макр билан очкўзлигини
Қондирмоқчи бўлса мисоли илон.
Ўзи сингари у ёвузлиги-ю,
Макрин кўпайтишни кўзлар ҳар қачон.

Илонлар бир-бирни иситар қишда,
Шоқол шоқол билан даврини сураб.
Бўри тўпи билан қувар оҳуни,
Қарға қарға билан ов баҳам кўраб.

СОҚҚА ҲИНИ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

Ҳин ўтказиладиган асосий зал қурилиб битай деганда Дурўдхўна соққада Шакуни ўйнаяжани маълум қилгани подшо ҳузурига келди.

— Кел азиз ўғлим,— деб Дҳритараштра уни хурсандлик билан қарши олди,— энди кўнглинг жойидами? Мана энди соққа ўйнида ўз маҳоратингни кўрсатсан.

— Шу ўйин учун ажойиб зал қурилганидан хурсандман,— мужмал жавоб қилди Дурўдхўна.— Лекин юрагининг ҳовурини босиш учун бу камлик қилармикан дейман?

— Нега тагин нолияпсан? Сен ўз орзунгга етдинг ҳисоб. Кўп ўтмай бу ерга Юдҳиштҳира келади, мана шу залда оғайнилардай учрашиб кекса кўнглимни севинчга тўлдирасизлар.

— Оҳ, отажон, мен уни қандай қилиб оғайнидек кутиб олардим? Оғайнилар бир-бири билан тенг бўлиши, қарамлик бўлмаслиги керак. Индрапрастҳадаги мислсиз ҳашамат кўз олдимдан кетмайди.

— Ўзгалар бойлигининг сенга нима кераги бор. Менда бор нарса сенда ҳам бор-ку, деб кўр ота уни тинчитмоқчи бўлди.

— Улуғ фидойилик куни подшолар Юдҳиштҳирага қандай қимматбаҳо совғалар берганини ҳеч унутолмайман. Ҳар бири заррин тўр билан ёпилган минг-минглаб сара филларни айтмайсиэми! Эгар-жабдуқлари феруза тошлар билан безатилган мингларча отлар кишнаб турарди! Шохига олтин суви югуртирилган ҳўкизлар сонсаноқсиз эди! Хушбўй ёғлар тўлдирилган идишлар, ҳар хил безаклар тўлиб-тошиб ётарди. Жасур жангчилар орзу қиладиган камёб қуроллар кўз олдимдан кетмайди.

— Бироқ бундай бойликка эга бўлиш осон эмасда?— деди кўр подшо.— Эҳтимол, биз ҳам сенинг номингдан тантанали зиёфат бериб, меҳмонга подшоларни қақиртирсакмикан. Унда сенинг бойлигинг ҳам кўпайиб кетармиди.

— Йўқ, ота,— деди Дурўдхўна,— ҳеч қачон бундай бўлмайди, чунки қудрати зўр подшоларнинг ҳаммаси Юдҳиштҳирага итоаткорлигини изҳор қилишди. Энди улар бизнинг тахтимизга бош уриб келармиди? Сен менга ёрдам беришинг керак. Бир қайиқ иккинчисига боғлангандай сенинг ҳаётинг меникига боғлиқ. Менинг